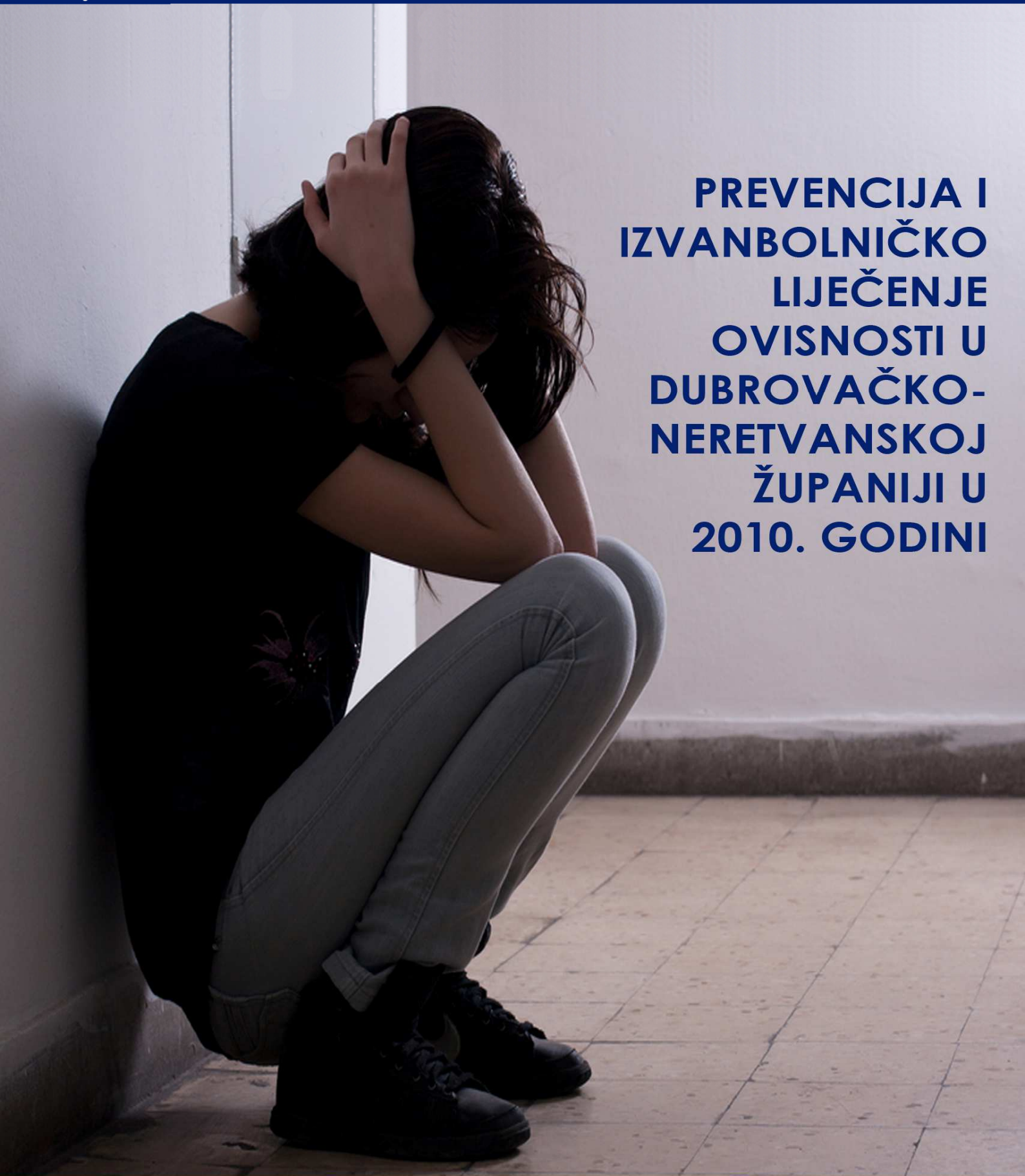

Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije

Broj 5

2012.

ISSN 1846-6001

PREVENCIJA I IZVANBOLNIČKO LIJEČENJE OVISNOSTI U DUBROVAČKO- NERETVANSKOJ ŽUPANIJI U 2010. GODINI

DUBROVAČKO-NERETVANSKE ŽUPANIJE

**Odjel za mentalno zdravlje, prevenciju i izvanbolničko
liječenje ovisnosti**

**Prevenција i izvanbolničko liječenje
ovisnosti u Dubrovačko-neretvanskoj
županiji u 2010. godini**

Autori

Matija Čale Mratović, dr. med.
mr. Ankica Džono Boban, dr. med.

Dubrovnik, 2012.

Prevenција i izvanbolničko liječenje ovisnosti
u Dubrovačko-neretvanskoj županiji u 2010. godini
/Broj 5/

Nakladnik:

Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije
20001 Dubrovnik, Dr. Ante Šercera 4A, p.p. 58
tel: 020 341 000, fax: 020 341 099
e-mail: ravnateljstvo@zzjzdnz.hr
www.zzjzdnz.hr

Glavni urednik

Matija Čale Mratović, dr. med.

Autori

Matija Čale Mratović, dr. med.

mr. Ankica Džono Boban, dr. med.

Suradnici

Martina Jerinić Njirić, pedagog

Janja Teglović, mag. psihologije

mr. Karmen Kmetović Prkačin, dipl. soc. radnica

Lektorica

Marija Milošević, prof.

ISSN 1864-6001

Sadržaj

KRETANJE ZLOUPORABE DROGA U SVIJETU I EUROPI	7
Opijati (heroin)	8
Kokain	8
Marihuana (kanabis)	8
Amfetamini, ekstazi	9
Halucinogeni, GHB i ketamini	9
Nove psihoaktivne droge	9
KRETANJE ZLOUPORABE DROGA U HRVATSKOJ - Osobe liječene zbog zlouporabe droga u Hrvatskoj u 2010. godini	10
Tablica 1. Broj osoba liječenih zbog zlouporabe droga: broj ukupno liječenih i udio novih te broj ukupno i novoliječenih na opijatima u Hrvatskoj u razdoblju od 1995. do 2010. godine	10
Graf 1. Kretanje broja osoba liječenih zbog zlouporabe droga, ukupan broj i broj prvi put liječenih osoba, sva sredstva i opijati u Hrvatskoj u razdoblju od 1995. do 2010. godine	11
Graf. 2. Kretanje udjela novoliječenih osoba u ukupnom broju liječenih zbog zlouporabe droga i udjela novoliječenih zbog opijata u ukupnom broju liječenih zbog opijata u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 1995. do 2010. godine	11
Tablica 2. Broj osoba liječenih zbog zlouporabe droga i stope na 100.000 stanovnika u dobi 15.-64. g. u Hrvatskoj u 2010. godini prema županiji prebivališta	12
OSOBE LIJEČENE ZBOG ZLOUPORABE DROGA U DNŽ U 2010. GODINI	13
Broj osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini	13
Tablica 3. Broj osoba liječenih zbog zlouporabe droga (ukupno i prvi put liječeni) te broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe opijata u DNŽ u razdoblju od 1998. do 2010. godine	13
Graf 3. Broj osoba liječenih zbog zlouporabe droga, ukupno i novoliječenih, u DNŽ u razdoblju od 1998. do 2010. godine	14
Graf 4. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema sredstvu ovisnosti – ukupno	14
Tablica 4. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema dobi, vrsti droge i području stanovanja	15
Graf 5. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema dobi, vrsti droge i području stanovanja	15
Osobe liječene zbog zlouporabe droga prema obrazovnom i radnom statusu u DNŽ u 2010. godini	16
Graf 6. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema stupnju obrazovanja; A) opijatski ovisnici, B) ostali ovisnici	16
Tablica 5. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema stupnju obrazovanja i području stanovanja	16
Graf 7. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema stupnju obrazovanja i području stanovanja	17
Graf 8. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema radnom statusu – ukupno	17
Tablica 6. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema radnom statusu i području stanovanja	18
Graf 9. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema radnom statusu i području stanovanja	18
Osobe liječene zbog zlouporabe droga prema načinu stanovanja, bračnom i roditeljskom statusu u DNŽ u 2010. godini	19
Graf 10. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema tome s kim žive – ukupno	19
Tablica 7. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema tome s kime žive i području stanovanja	19
Graf 11. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema tome s kim žive i području stanovanja	20
Graf 12. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema bračnom statusu – ukupno	20
Tablica 8. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini	

prema bračnom stanju i području stanovanja	21
Graf 13. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema bračnom stanju i području stanovanja	21
Graf 14. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema roditeljskom statusu – ukupno	22
Tablica 9. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema roditeljskom statusu i području stanovanja	22
Graf 15. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema roditeljskom statusu i području stanovanja	22

Osobe liječene zbog zlouporabe droga prema povodu uzimanja, prvom sredstvu ovisnosti i vremenu dolaska na liječenje u DNŽ u 2010. godini **23**

Graf 16. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema povodu uzimanja droge – ukupno	23
Tablica 10. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema povodu uzimanja sredstva ovisnosti i području stanovanja	24
Graf 17a. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe opijata u DNŽ u 2010. godini prema povodu uzimanja sredstva ovisnosti i području stanovanja	24
Graf 17b. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe neopijata u DNŽ u 2010. godini prema povodu uzimanja sredstva ovisnosti i području stanovanja	25
Graf 18. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema prvom probanom sredstvu – ukupno	26
Tablica 11. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema prvom probanom sredstvu ovisnosti i regiji stanovanja	26
Graf 19. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema prvom probanom sredstvu ovisnosti i području stanovanja	27
Tablica 12. Prosječna dob prvog uzimanja droge uopće, prvog uzimanja glavnog sredstva, prvog iv. uzimanja, prvog javljanja na liječenje i prosječna starost za osobe liječene zbog zlouporabe droga u DNŽ i RH u 2010. godini	27
Tablica 13. Prosječna dob prvog uzimanja droge uopće, prvog uzimanja glavnog sredstva i prvog javljanja na liječenje za osobe prvi put liječene zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema području stanovanja	28

Osobe liječene zbog zlouporabe droga prema tome tko je prvi saznao za ovisnost i tko je osobu uputio na liječenje u DNŽ u 2010. godini **28**

Graf 20. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema tome tko je prvi saznao za ovisnost – ukupno sve droge	28
Tablica 14. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema tome tko je prvi saznao za ovisnost i području stanovanja	29
Graf 21. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema tome tko je prvi saznao za ovisnost i području stanovanja	29
Graf 22. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema vremenu kada su roditelji saznali za ovisnost – ukupno sve droge	30
Tablica 15. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema vremenu kada su roditelji saznali za ovisnost i području stanovanja	30
Graf 23. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema vremenu kad su roditelji saznali za ovisnost i području stanovanja	31
Graf 24. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema načinu upućivanja na liječenje – ukupno sve droge	31
Tablica 16. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema načinu upućivanja na liječenje i području stanovanja	32
Graf 25. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema načinu upućivanja na liječenje i području stanovanja	32

Osobe liječene zbog zlouporabe droga prema načinu liječenja u DNŽ u 2010. godini **33**

Tablica 17. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema načinu liječenja i području stanovanja	33
Graf 26. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema načinu liječenja i području stanovanja	34

Osobe liječene zbog zlouporabe droga prema počinjenju kaznenih djela u DNŽ u 2010. godini **34**

Graf 27. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema prvom kaznenom djelu – ukupno sve droge	34
Tablica 18. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini	

prema prvom kaznenom djelu i području stanovanja	35
Graf 28. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema prvom kaznenom djelu i području stanovanja	35
Rizična ponašanja	36
Tablica 19. Broj osoba liječenih zbog zlouporabe opijata u DNŽ i testiranih na hepatitis B, C i HIV u 2010. godini.....	36
PROGRAM „Zamjena igala“	36
PODACI O BROJU UMRLIH OVISNIKA U HRVATSKOJ I DNŽ	37
PRIKAZ RADA ODJELA ZA MENTALNO ZDRAVLJE, PREVENCIJU I IZVANBOLNIČKO LIJEČENJE OVISNOSTI ZZJZ-a DNŽ U 2010. GODINI	37
Tablica 20. Najvažnije zdravstvene i druge usluge obavljene u Odjelu za mentalno zdravlje, prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti u 2010. godini prema vrsti i broju	37
Preventivne aktivnosti Odjela u 2010. godini	37
AKTIVNOSTI SLUŽBE ZA ŠKOLSKU MEDICINU ZZJZ-a NA PREVENCIJI OVISNOSTI U 2010. GODINI	48
LITERATURA	49

KRETANJE ZLOUPORABE DROGA U SVIJETU I EUROPI

Zlouporeba droga jedan je od vodećih javnozdravstvenih problema u svijetu. Za populaciju mladih predstavlja najveći uzrok pobola i smrtnosti u razvijenim i zemljama u razvoju donoseći brojne posljedice poput nezgoda, poremećaja mentalnog zdravlja, kardiovaskularnih i respiratornih bolesti te drugih zdravstvenih i socijalnih problema, poput nezaposlenosti, beskućništva, kriminala, nasilja i smrti. Posebnu opasnost predstavljaju zarazne bolesti hepatitis C i B, HIV, tuberkuloza i druge. Konzumiranje droga uzrok je smrti u 10-23% smrtnih slučajeva za dobnu skupinu od 15 do 49 godina. Kao posljedica konzumiranja droga u Europi 2009. umrlo je 7630 osoba te dobi. Glavni uzroci njihove smrti su predoziranje (1/3 do 2/3 svih smrti), AIDS, samoubojstvo, nesreće. Rizik od predoziranja posebno je prisutan nakon napuštanja tretmana i izlaska iz zatvora.

Prema procjeni UNODC-a (UN Office on Drugs and Crime), u svijetu u 2010. godini bilo je 250 milijuna konzumenata i 25 milijuna ovisnika o nekoj vrsti droge (1). Konzumiranje droga u Europi ukazuje stabilan pa i silazan trend za pojedine droge. S druge strane zabrinjava razvoj novih sintetskih droga na tržištu te sve veća uporaba više vrsta droga koje u kombinaciji s alkoholom ili lijekovima postaju dominantan obrazac konzumiranja droga. Izvješća o uporabi sintetskih opijata (fentanil), intravenskoj uporabi psihostimulativnih droga i sofisticirani načini prodaje ukazuju na sve kompleksniju prirodu zlouporebe droga u Europi.

EMCDDA (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction) procjenjuje da više od milijun ljudi u Europi godišnje prima neki oblik liječenja zbog ovisnosti o drogama, od čega je oko 700 000 na zamjenskoj terapiji (2). Količina i kvaliteta skrbi u stalnom su porastu uz stalna istraživanja novih pristupa i načina liječenja. U zapadnoj Europi primjetan je zaokret od kratkotrajnog intenzivnog liječenja ovisnika od strane užeg kruga stručnjaka prema multidisciplinarnom integriranom dugotrajnom pristupu. To je posljedica rastućeg razumijevanja kako je ovisnost o ilegalnim drogama kronično stanje s remisijama, relapsima i ponavljanim liječenjima i nesposobnošću te zahtijeva dugotrajno liječenje i druge oblike skrbi. Starenjem ovisničke populacije Europa se također suočava s brojnim zdravstvenim i socijalnim problemima. Više od 50% osoba došlo je na liječenje zbog zlouporebe opijata, 24% marihuane, 18% kokaina i 4% ostalih stimulansa. Najveći broj liječenih osoba došli su same (37%), od strane zdravstvenih i socijalnih ustanova upućeno je 28%, a penalnog sustava 20%. Ostali su došli na nagovor obitelji, prijatelja i drugih neformalnih grupa.

Ekonomska kriza koja pogađa Europu posebno negativno odrazit će se na populaciju ovisnika, smanjujući snagu zemalja da primjereno odgovore na potrebe ugroženih grupa korisnika droga. Uzrokovane političkim i ekonomskim promjenama sve veće migracije iz zemalja s visokom prevalencijom HIV infekcije predstavljaju realnu opasnost za ostale zemlje (u najnovije vrijeme na to ukazuje primjer Grčke i Bugarske).

Glavni strateški ciljevi u sprječavanju ovisnosti su smanjenje ponude (smanjenje proizvodnje i sprječavanje distribucije) i potražnje (liječenje ovisnika, smanjenje morbiditeta i mortaliteta te opća, ciljana i indicirana prevencija). Zajedničkim naporima vlada mnogih svjetskih zemalja na tom području postignuti su značajni rezultati u posljednjem desetljeću.

U cilju daljnjeg unapređenja prevencije ovisnosti u budućnosti potrebno je posebnu pozornost usmjeriti istraživanjima koja procjenjuju:

1. uspješnost tretmana, utjecaj rane intervencije na smanjenje razvoja ovisnosti te utjecaj liječenja ovisnika na članove obitelji
2. analize nacionalnih politika te evaluaciju i usporedbu rezultata u različitim zemljama
3. epidemiološka istraživanja dugotrajnih posljedica različitih obrazaca uporabe droga te unapređenje metoda procjene populacije korisnika i ovisnika o drogama

Opijati

Nakon dva desetljeća rastućeg problema vezanog uz zlouporabu heroina, zadnjih deset godina prevalencija konzumiranja opijata i popratnih šteta ima silazni trend. Heroin u Europu dolazi iz Afganistana (preko Pakistana, Irana i Turske) pa „Balkanskom rutom“ dalje prema zapadnoj i južnoj Europi te tzv. „Putem svile“ kroz središnju Aziju preko Rusije. Opijatski ovisnici čine 51% svih liječenih osoba u Europi s razlikama između zemalja u rasponu od 20% do 80%. U 2009. ukupno je u Europi supstitucijskom terapijom liječeno 700.000 opijatskih ovisnika. Procjenjuje se da preko 50% opijatskih ovisnika ima pristup terapijskim centrima, dok je supstitucijskom terapijom obuhvaćeno 30% do 40% opijatskih ovisnika. Supstitucijska terapija u kombinaciji s psihosocijalnom intervencijom smatra se najuspješnijim načinom liječenja ovisnosti o opijatima. U usporedbi s detoksifikacijom ili bez tretmana, terapija metadonom i buprenorfinom pokazuje značajno višu razinu zadržavanja u terapiji pa značajno poboljšava druge socijalno-zdravstvene karakteristike ovisnika o opijatima; kriminalnu aktivnost, rizična ponašanja i prijenos HIV-a, predoziranje i smrtnost općenito. Uspješnost supstitucijske terapije dokazana je u smanjenju HIV infekcije i intravenoznog korištenja droge. Kombinacija supstitucijske terapije i zamjene igala dokazala je učinkovitost u smanjenju rizika za hepatitis C i HIV značajno veću nego je svaki pojedinačno.

Kokain

Premda ograničen na nekoliko zemalja, zadnjih desetljeća kokain je najčešće korištena stimulatívna droga, a iza marihuane druga najčešće korištena droga u Europi. Uporaba kokaina najčešće se povezuje s bogatijim slojevima društva, a pozitivan stav prema uporabi značajno se mijenja s rastućom spoznajom o posljedicama (povećane intervencije i hitni prijemi u bolnicama te smrti uzrokovane uzimanjem kokaina). I dok od 2006. broj zapljena raste, količina zaplijenjenog kokaina, cijena i čistoća kokaina padaju. Istovremeno postoje dokazi da se trgovci prilagođavaju situaciji pa usporedno s padom konzumiranja u zemljama s visokom prevalencijom, postoje ozbiljne prijetnje da se značajno prošire i na zemlje s niskom i stabilnom uporabom kokaina. Barem jednom u životu kokain je probalo 5,9% (od 0,1% do 13,6%) Europljana u dobi 15.-34. godine, zadnju godinu dana ih je uzelo 2,1%, a zadnji mjesec dana 0,8%. Istraživanja su pokazala jaku povezanost kokaina i alkohola na zabavama. Zadnjih godina raste broj osoba na liječenju zbog zlouporabe kokaina. U 2009. kokain je bio glavni razlog dolaska na liječenje kod 17% svih liječenih osoba s velikim razlikama između zemalja (npr. Španjolska 46%, a 6 europskih zemalja manje od 1%). Terapija ovisnosti o kokainu prvenstveno je psihosocijalna intervencija, motivacijski intervju, kognitivno bihevioralna terapija, trening samokontrole, savjetovanje i intervencije sprečavanja relapsa. U tijeku su i brojna istraživanja o farmakoterapijskim mogućnostima liječenja.

Marihuana

Marihuana je i dalje najčešće korištena droga, a Europa najveće tržište hašiša koji se proizvodi uglavnom u Maroku i Afganistanu. Marihuana dolazi iz zemalja balkanske regije (Albanija, Crna Gora, Srbija, Bugarska, Republika Makedonija, Moldavija i Ukrajina) te Afrike i Azije. Iako u većini europskih zemalja uporaba marihuane zadnje desetljeće pokazuje silazan trend, zadnjih godina sve više zabrinjava rastuća domaća proizvodnja, a zabilježen je i porast nasilja i kriminala povezan s proizvodnjom većih količina od strane organiziranih kriminalnih skupina. Također raste spoznaja o javnozdravstvenim posljedicama dugotrajne uporabe kao i zahtjevi za liječenjem.

Procjenjuje se da je marihuanu barem jednom u životu probalo 78 milijuna osoba u dobi 15.-64. godine. Razlike među zemljama su velike, no za većinu zemalja očekivana prevalencija iznosi 10-30%. Marihuanu redovito (jednom mjesečno i češće) koristi oko 3,6% populacije u dobi od 15. do 64. godine, a 8% mladih u dobi 15.-24. godine. Većina konzumenata marihuane nakon jednog do nekoliko eksperimentiranja prestaju s konzumiranjem, drugi je koriste sporadično tijekom vremena. Samo je 30% osoba koje su probale marihuanu istu konzumiralo tijekom zadnje godine, od čega njih pola (15%) tijekom zadnjeg mjeseca. Uporaba marihuane posebno je visoka u grupama mladih koji

učestalo posjećuju noćne klubove, pubove i glazbene događaje, a povezana je i s konzumiranjem većih količina alkohola.

Amfetamini, ecstasy

Amfetamini i metamfetamini stimulansi su centralnog nervnog sustava. Dok je uporaba amfetamina raširena u Europi gdje je koncentrirano i 80% laboratorija za proizvodnju, uporaba metamfetamina uglavnom je ograničena na područje Češke Republike i Slovačke. U dobnoj skupini 15.-34. godine barem je jednom u životu amfetamine probalo u prosjeku 5% osoba, a 0,5-2,0% tijekom zadnje godine. Među liječenim osobama 5% osoba je na amfetaminima. Konzumiranje je povezano s noćnim životom (noćni klubovi, glazbeno plesni događaji, posebno električna glazba), najčešće u kombinaciji s alkoholom. Kronični korisnici i određene subpopulacije ovisnika uzimaju ga u injekcijama.

Ecstasy je sintetska supstanca srodna amfetaminima. Najpoznatiji predstavnik MDMA sve je manje prisutan na tržištu, a tablete ecstasyja sadrže druge tvari, vjerojatno kao posljedica nedostatka prekursora za proizvodnju. Zadnjih godina količina MDMA u tabletama varirala je od 3 do 108 mg, dok je u nekim zemljama dosegla 130 mg. Najnoviji pokazatelji govore da od 2009. dostupnost MDMA ponovo raste. Povijesno, droga se povezuje s glazbeno-plesnom scenom, posebno električnom glazbom. Barem jednom u životu ecstasy je u prosjeku probalo između 2,1% i 5,8% Europljana u dobnoj skupini 15.-34. godine. Zadnjih godina trend konzumiranja je u opadanju, a udio osoba na liječenju zbog zlouporabe ecstasyja manji je od 1%.

Halucinogeni, GHB i ketamini

Najpoznatiji predstavnik halucinogena je LSD čija je uporaba godinama stabilno niska. Barem jednom u životu LSD je probalo između 0 i 5,5% Europljana u dobi 15.-34. godine, a udio onih koji su ga uzeli zadnju godinu dana je značajno manji. Zadnjih godina među mladima raste interes za konzumiranjem halucinogenih gljiva. Barem jednom u životu halucinogene gljive probalo je između 0,3% i 14,1% osoba u dobi 15.-34. godine, a prevalencija konzumiranja u zadnjoj godini kreće se između 0,2% i 5,9%. Za dob 15.-16. godine većina zemalja prijavila je prevalenciju konzumiranja halucinogenih gljiva barem jednom u životu između 1% i 4%.

Od 90-ih godina registrira se uporaba ketamina i GHB-a, prvenstveno unutar pojedinih subgrupa ovisnika ili geografskih područja. Prema istraživanjima o konzumiranju ovih droga među pripadnicima određenih skupina provedenim u Belgiji, Nizozemskoj, Češkoj i UK barem jednom u životu ketamin je uzelo 2,9% do 62% anketiranih osoba (zadnji mjesec dana 0,3% do 28%), GHB 3,9% do 14,3% (zadnji mjesec dana oko 4,6%). Velike su razlike između zemalja i istraživanja (različite metode i populacije). Najveća prevalencija ketamina zabilježena je u istraživanju muzičkog magazina u UK (Winstock, 2011.). Iako je podatke teško primijeniti na opću populaciju, ukazuju na značajan broj konzumenata ovih droga u nekim zemljama. Simptomi apstinencije, koji se mogu manifestirati kao nemir, napad straha, nesаница, znojenje, tahikardija, hipertenzija, psihoza ili delirij, mogu se previdjeti u žurnim stanjima.

Nove psihoaktivne droge

U 2010. sustavu ranog uzbunjivanja o pojavi novih droga prijavljena je 41 nova supstanacija, što odražava kontinuiranu proizvodnju i proaktivno uvođenje novih droga na tržište. Većina prijavljenih dolaze iz grupe stimulansa ili sintetskih kanabinoida. Glavno tržište i prodaja ovih novih droga odvija se putem interneta i u stalnom je usponu. Ova pojava zahtijeva aktivnije proučavanje tržišta i još tješnju suradnju zemalja u razmjeni znanja, otkrivanju novih supstancija te praćenju rastućih pratećih zdravstvenih problema. Pojava ilegalno proizvedenog fentanila u nekim europskim zemljama upozorava na važnost unapređenja mehanizama praćenja zlouporabe psihoaktivnih droga namijenjenih liječenju.

KRETANJE ZLOUPORABE DROGA U HRVATSKOJ

Osobe liječene zbog zlouporabe droga u Hrvatskoj u 2010. godini

Gestrateška pozicija Hrvatske čini je tranzitnom zemljom preko koje se opojne droge krijumčare na putu između zemalja proizvođača i zemalja potrošača tzv. »Balkanskom rutom« kao najkraćim putem s istoka na zapad Europe, a u novije vrijeme dolaskom novih sintetskih droga i suprotnim smjerom. Marihuana i hašiš uglavnom stižu pomorskim putem iz Afrike, cestovnim putem iz susjednih zemalja, manje količine rezultat su ilegalne domaće proizvodnje, a u ljetnim mjesecima turisti je donose uglavnom za svoje potrebe. Sintetičke droge poput amfetamina i ecstasyja stižu iz zapadnih europskih zemalja ali i narkotržišta pojedinih istočnih i nama susjednih zemalja. Zabrinjavajuće je da Balkan postaje raskrslom ne samo za heroin nego i za kokain koji brodovima stiže iz zemalja Južne i Srednje Amerike. Iako se 99% kokaina prosljeđuje u zemlje zapadne Europe, dio isporuke ostaje i za zemlje duž „Balkanske rute“.

Prema Izvješćima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo o osobama liječenim zbog zlouporabe psihoaktivnih droga u Hrvatskoj, od 1995. do 2010. godine u Republici Hrvatskoj (RH) ukupno su registrirane 26 002 osobe u tretmanu zbog ovisnosti, od čega 12 953 na opijatima. Procjenjuje se da je stvarni broj ovisnika 2 do 3 puta veći, ovisno o veličini mjesta i organiziranosti svih oblika pomoći ovisnicima.

U Hrvatskoj broj ukupno liječenih osoba raste kontinuirano, od 1 340 osoba 1995. godine na 7 550 liječenih osoba u 2010., tablica 1. Od 1998. do 2001. prosječno je godišnje na liječenju bilo oko 1000 novih osoba zbog opijatske ovisnosti, a od 2002. do 2010. oko 745 osoba godišnje s daljnjim trendom pada u 2009. i 2010.

Tablica 1. Broj osoba liječenih zbog zlouporabe droga: broj ukupno liječenih i udio novih te broj ukupno i novoliječenih na opijatima u Hrvatskoj u razdoblju od 1995. do 2010. godine

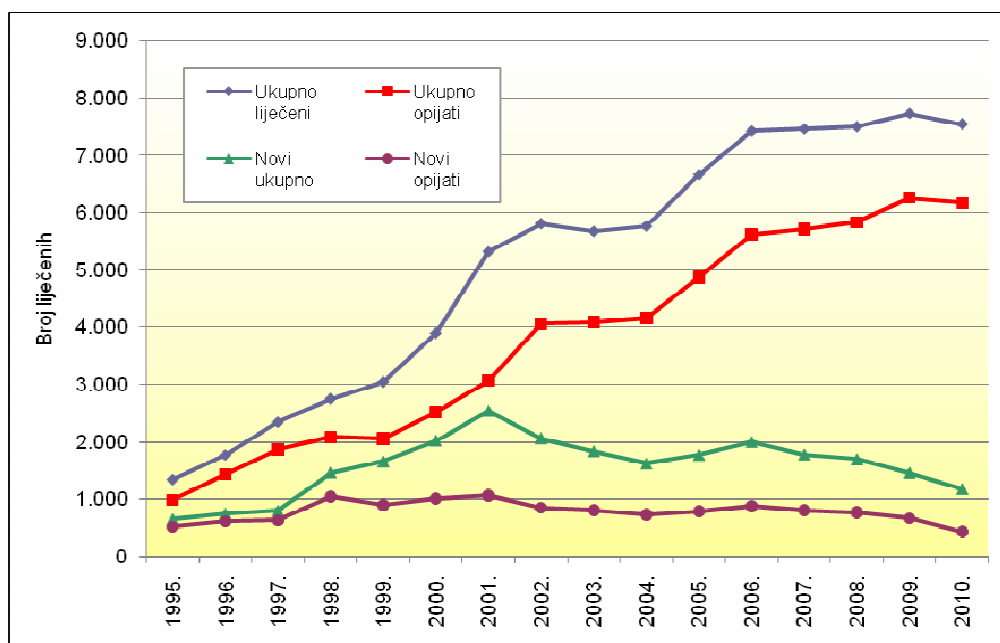
Godina	UKUPNO LIJEČENI			NOVI LIJEČENI		
	Ukupno liječeni	Stopa na 100.000 stan.*	Od toga opijati	Ukupno novoliječeni	Od toga opijati	Udio novih u ukupnom broju liječenih (%)
1995.	1.340	-	989	652	521	48,7
1996.	1.766	-	1.436	749	610	42,4
1997.	2.344	-	1.866	797	631	34,0
1998.	2.750	54,4	2.085	1.466	1.048	53,3
1999.	3.048	61,1	2.057	1.657	893	54,4
2000.	3.899	84,3	2.520	2.026	1.009	52,0
2001.	5.320	109,1	3.067	2.548	1.066	47,9
2002.	5.811	130,4	4.061	2.067	846	35,6
2003.	5.678	127,4	4.087	1.840	802	32,4
2004.	5.768	129,7	4.163	1.619	732	28,1
2005.	6.668	223,8	4.867	1.770	785	26,5
2006.	7.427	248,1	5.611	2.001	876	26,9
2007.	7.464	250,3	5.703	1.779	800	23,8
2008.	7.506	251,4	5.832	1.700	769	22,6
2009.	7.733	258,9	6.251	1.463	667	18,9
2010.	7.550	253,0	6.175	1.180	430	15,6

* Stopa na 100.000 stanovnika u dobi 15.-64. godine (prema Popisu stanovništva 2001. DZS)

Izvor podataka: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, www.hzjz.hr

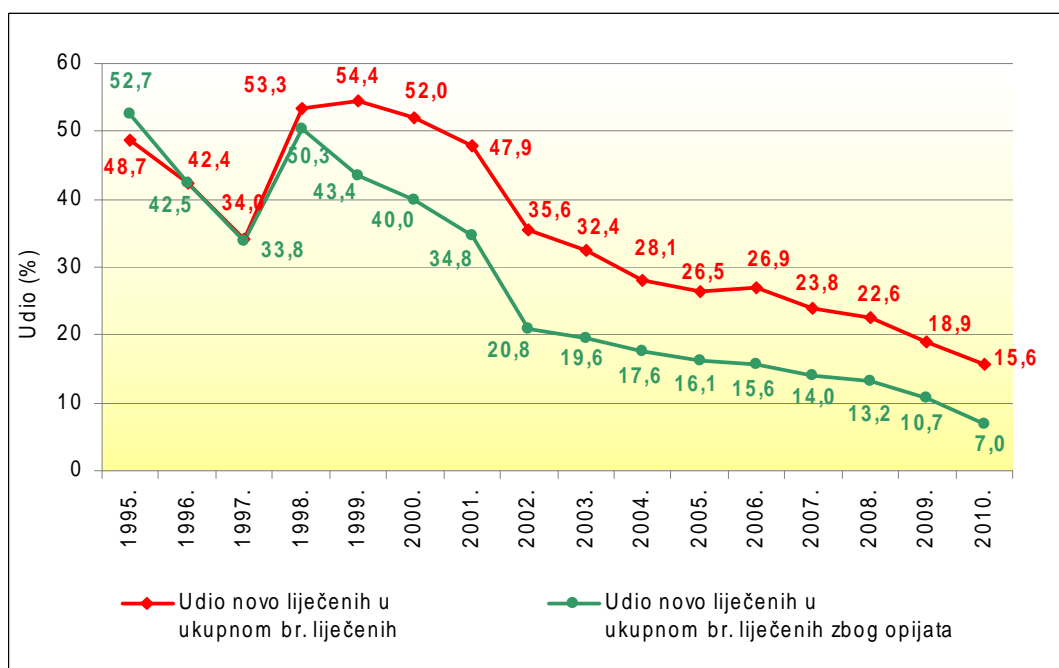
U 2010. u sustavu zdravstva u Hrvatskoj, prema Registru za praćenje osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga, liječeno je 7 550 osoba (7 513 građani Republike Hrvatske, 37 strani državljani), tablica 2. Stopa liječenih osoba u RH iznosi 253,0/100.000 stanovnika dobi 15.-64. godine. Zbog opijatske ovisnosti liječeno je 6 140 osoba ili 206,7/100.000 stanovnika u dobi 15.-64. godine. Stopu liječenih zbog opijatske ovisnosti veću od Hrvatske imaju Istarska županija (505,8), Zadarska (496,5), Šibensko-

kninska (355,4), Dubrovačko-neretvanska (316,4), Grad Zagreb (311,6), Primorsko-goranska županija (298,8) i Splitsko-dalmatinska (298,1). Po prvi put liječenih osoba u 2010. ima 1161, od čega 413 osoba liječene zbog opijatske ovisnosti.

Izvor podataka: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, www.hzjz.hr

Graf 1. Kretanje broja osoba liječenih zbog zlouporabe droga, ukupan broj i broj prvi put liječenih osoba, sva sredstva i opijati u Hrvatskoj u razdoblju od 1995. do 2010. godine

Graf 2. Kretanje udjela novoliječenih osoba u ukupnom broju liječenih zbog zlouporabe droga i udjela novoliječenih zbog opijata u ukupnom broju liječenih zbog opijata u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 1995. do 2010. godine

Rezultati neizravno ukazuju na zaustavljen trend porasta konzumiranja droga prvenstveno opijata i marihuane. Moramo biti svjesni da broj osoba liječenih zbog zlouporabe opijata samo djelomično odražava veličinu problema u pojedinoj županiji. Dok s jedne strane možemo biti zadovoljni rezultatima koji su postignuti u organizaciji sustava i liječenju osoba na opijatima s druge strane obzirom na rastući broj osoba na

kokainu te značajan broj onih koji konzumiraju amfetamine i druge sintetske droge moramo priznati da je velik broj ovisnika i dalje bez odgovarajuće pomoći. Na broj osoba uključenih u tretman značajno utječu rješenja i praksa u području penalnog sustava o čemu bi posebno trebalo voditi računa kod promjena i primjene zakonskih propisa.

Tablica 2. Broj osoba liječenih zbog zlouporabe droga i stope na 100.000 stanovnika u dobi 15.-64. u Hrvatskoj u 2010. prema županiji prebivališta

Županija	Liječene osobe ukupno				Osobe liječene prvi put			
	Broj	Stopa na 100.000*	Od toga opijati	Stopa na 100.000* (opijati)	Broj	Udio od ukupno liječenih (%)	Od toga opijati	Udio od prvi put liječenih (%)
Bjelovarsko-bilogorska	17	19,6	4	4,6	10	58,8	2	20,0
Virovitičko-podravska	31	51,0	16	26,3	14	45,2	5	35,7
Koprivničko-križevačka	47	57,0	31	37,6	9	19,1	2	22,2
Krapinsko-zagorska	55	58,3	30	31,8	17	30,9	3	17,6
Sisačko-moslavačka	77	63,4	36	29,7	23	29,9	5	21,7
Ličko-senjska	21	63,6	19	57,5	4	19,0	3	75,0
Požeško-slavonska	39	70,9	28	50,9	7	17,9	2	28,6
Vukovarsko-srijemska	104	77,1	88	65,3	26	25,0	11	42,3
Karlovačka	101	109,7	48	52,1	34	33,7	6	17,6
Osječko-baranjska	282	127,3	202	91,2	55	19,5	20	36,4
Međimurska	106	132,4	86	107,4	14	13,2	4	28,6
Brodsko-posavska	165	144,4	121	105,9	34	20,6	13	38,2
Varaždinska	213	171,6	181	145,8	27	12,7	13	48,1
Zagrebačka	401	190,1	268	127,1	90	22,4	20	22,2
UKUPNO HRVATSKA	7.513	253,0	6.140	206,7	1.161	15,5	413	35,6
Primorsko-goranska	679	321,0	632	298,8	78	11,5	47	60,3
Splitsko-dalmatinska	1.018	328,7	923	298,1	140	13,8	71	50,7
Dubrovačko-neretvanska	296	368,7	254	316,4	40	13,5	17	42,5
Šibensko-kninska	278	389,0	254	355,4	31	11,2	16	51,6
Grad Zagreb	2.253	419,6	1.673	311,6	399	17,7	90	22,6
Zadarska	535	504,0	527	496,5	36	6,7	29	80,6
Istarska	795	559,3	719	505,8	73	9,2	34	46,6

* Stope na 100.000 stanovnika u dobi 15.-64. godine prema Popisu stanovništva 2001.

Izvor podataka: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, www.hzjz.hr

Budući da je razvoj ovisnosti o drogama proces koji se razvija kroz nekoliko faza, od faze eksperimentiranja, povremenog konzumiranja do redovitog konzumiranja i ovisnosti, i s obzirom da je ovisnost kronična recidivirajuća bolest, očekujemo sve veći broj osoba i starenje osoba liječenih zbog zlouporabe droga. Stoga je važno pratiti obrasce uzimanja droga i druge parametre vezane uz faze konzumiranja, vrijeme dolaska na liječenje, način upućivanja i sl.

OSOBE LIJEČENE ZBOG ZLOUPORABE DROGA U DUBROVAČKO- NERETVANSKOJ ŽUPANIJI U 2010. GODINI

Broj osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini

Od 1998. godine do 31. prosinca 2010. u Dubrovačko-neretvanskoj županiji zbog zlouporabe droga ukupno je liječeno 866 osoba, od čega 409 ovisnika o opijatima i 457 ovisnika o ostalim drogama.

Od 2004. do 31. prosinca 2010. u Odjelu za mentalno zdravlje, prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti Zavoda za javno zdravstvo (u daljnjem tekstu Odjel) Dubrovačko-neretvanske županije (u daljnjem tekstu DNŽ) zbog zlouporabe droga zabilježeno je 578 liječenih osoba (344 ovisnika o opijatima i 234 ovisnika o ostalim drogama).

U 2010. godini u Odjelu zbog zlouporabe droga liječeno je ukupno 299 osoba, tablica 3. Od toga 279 osoba bilo je s područja DNŽ, a 20 s područja drugih županija ili država. Zbog opijatske ovisnosti liječeno je 259 osoba (239 s područja DNŽ i 20 s područja drugih županija ili država). Po prvi put liječeno je 36 osoba, što je 12,0% od ukupnog broja liječenih. Od ukupnog broja novih – prvi put liječenih osoba zbog zlouporabe bilo koje droge, opijatski ovisnici čine 47,2% (17 osoba: 15 iz DNŽ i 2 iz drugih županija ili država).

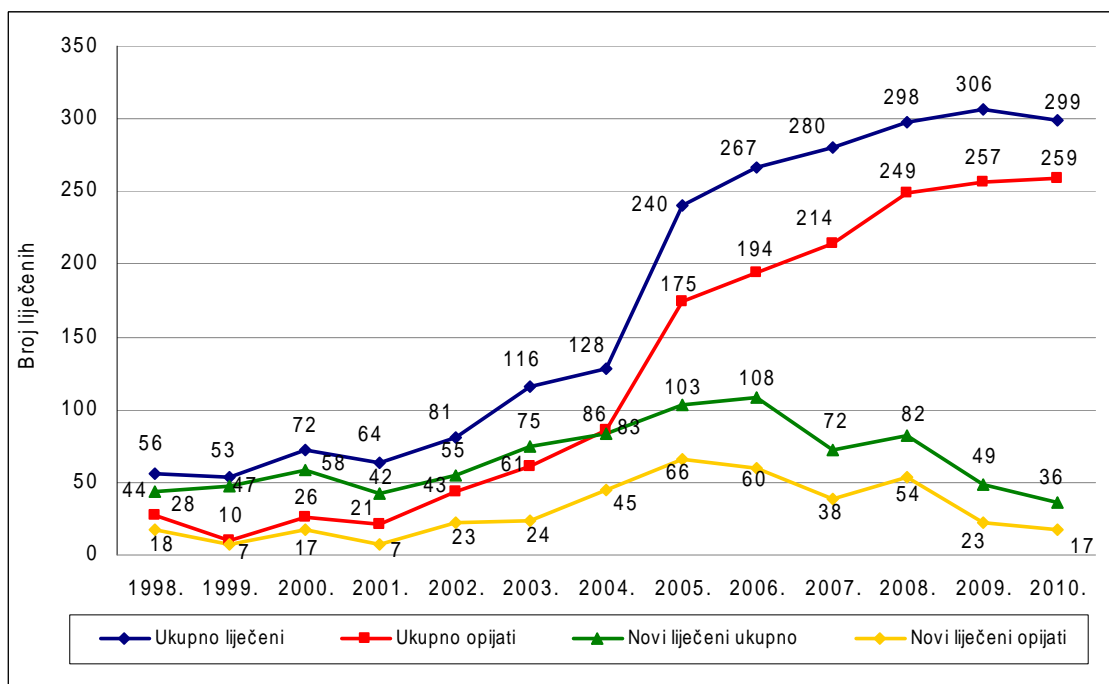
Tablica 3. Broj osoba liječenih zbog zlouporabe droga (ukupno i prvi put liječeni) te broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe opijata u DNŽ u razdoblju od 1998. do 2010. godine

God.	Ukupno liječene osobe			Prvi put liječene osobe			
	Broj ukupno	Stopa na 100.000*	Od toga Opijati	Broj novih ukupno	Udio novih u ukupnom br. (%)	Od toga opijati	Udio novih opijatskih u ukupnom br. novoliječenih (%)
1998.	56	44,3	28	44	78,6	18	40,9
1999.	53	42,0	10	47	88,7	7	14,9
2000.	72	89,7	26	58	80,6	17	29,3
2001.	64	79,7	21	42	65,6	7	16,7
2002.	81	100,9	43	55	67,9	23	41,8
2003.	116	144,5	61	75	64,7	24	32,0
2004.	128	159,4	86	83	64,8	45	54,2
2005.	240	298,9	175	103	42,9	66	64,1
2006.	267	332,6	194	108	40,5	60	55,6
2007.	280	348,8	214	72	25,7	38	52,8
2008.	298	371,2	249	82	27,5	54	65,9
2009.	306	381,2	257	49	16,0	23	46,9
2010.	299	372,4	259	36	12,0	17	47,2

* Stope na 100.000 stanovnika u dobi 15.-64 god. prema Popisu stanovništva 2001.

Izvor podataka: Pomopidou obrazac, 2010.

Od 1998. do kraja 2010. godine broj osoba liječenih zbog zlouporabe droga povećao se pet puta (s 56 u 1998. na 299 u 2010.) s najvećim povećanjem u 2005. nakon uspostave rada Odjela. Te je godine zbog zlouporabe droga zabilježeno i liječeno 87,5% osoba više nego u 2004. godini. Dok linija broja osoba liječenih zbog opijatske ovisnosti prati liniju ukupnog broja liječenih osoba, broj novih liječenih osoba i novoliječenih zbog opijatske ovisnosti stagnira 2005. i 2006., a od 2007. ima silazni trend, graf 3.

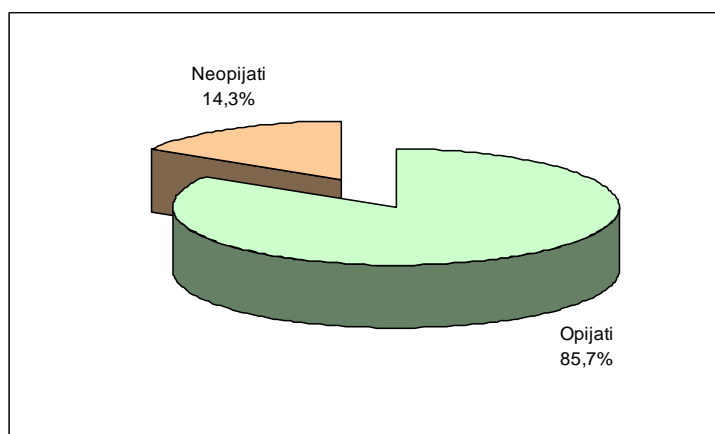

Graf 3. Broj osoba liječenih zbog zlouporabe droga, ukupno i novoliječenih, u DNŽ u razdoblju od 1998. do 2010. godine

U daljnjem tekstu svi podaci obrađeni su za osobe liječene u Odjelu s prebivalištem u DNŽ.

Od 279 osoba s područja DNŽ liječenih u 2010. godini, njih 176 liječeno je u Dubrovniku, 51 na otoku Korčuli i 52 u Metkoviću i Pločama. Po prvi put liječenih osoba bilo je 21 u Dubrovniku, 9 na otoku Korčula i 4 na neretvanskom području.

Glavno sredstvo zlouporabe među liječenim osobama su opijati kod 239 osoba (85,7%), a neopijati kod 40 osoba (14,3%), graf 4.

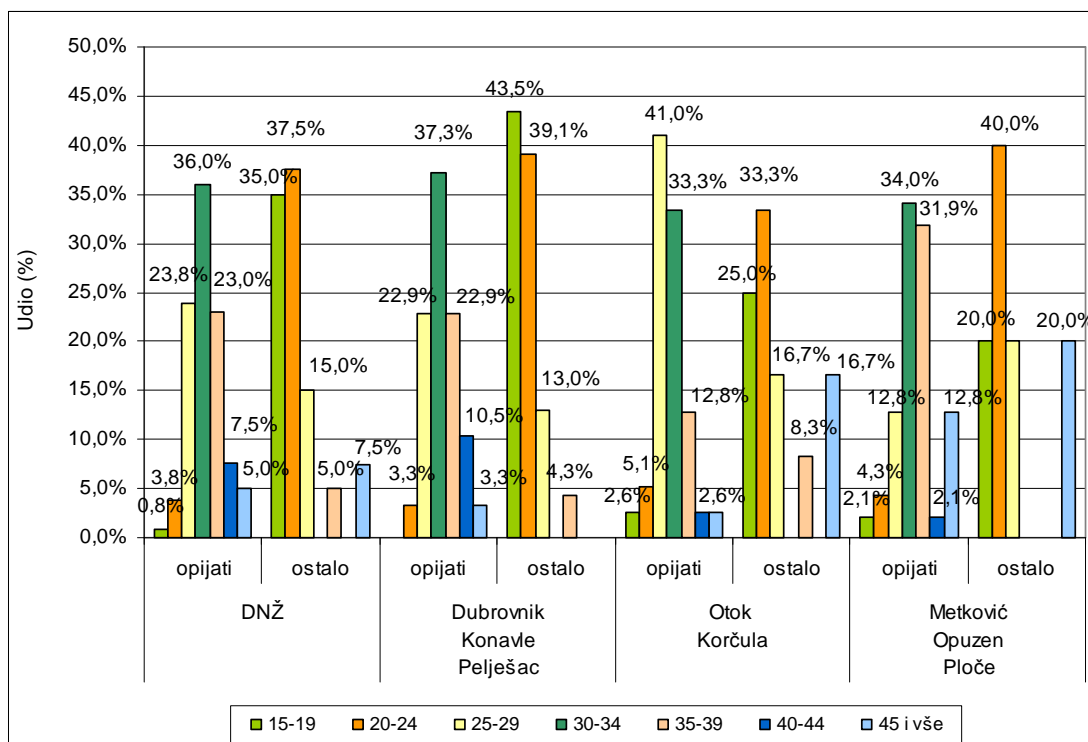
Graf 4. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema sredstvu ovisnosti - ukupno

Osobe liječene zbog opijatske ovisnosti u prosjeku su starije od 25 godina (23,8% je u dobi 25.-29. g., 36,0% u dobi 30.-34. g. i 23,0% u dobi 35.-39. g.).

Osobe na liječenju zbog zlouporabe neopijatskih droga prosječno su mlađe dobi. U 2010. najveći udio liječenih osoba zbog neopijata bio je u dobnim skupinama 20.-24. g. (37,5%) i 15.-19. g. (35,0%), tablica 4.

Tablica 4. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema dobi, vrsti droge i području stanovanja

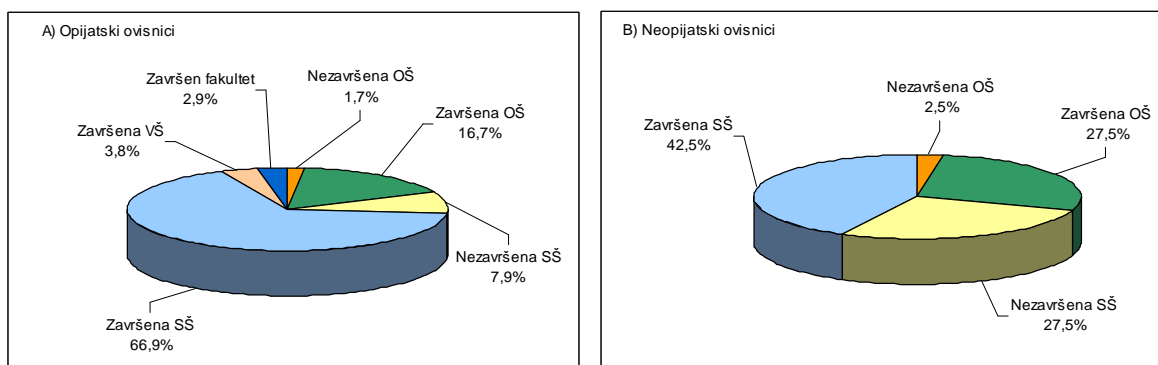
Dob u godinama	DNŽ		Dubrovnik Konavle Pelješac		Otok Korčula		Metković Ploče Opuzen	
	opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo
0-14	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
15-19	2 0,8%	14 35,0%	0 0,0%	10 43,5%	1 2,6%	3 25,0%	1 2,1%	1 20,0%
20-24	9 3,8%	15 37,5%	5 3,3%	9 39,1%	2 5,1%	4 33,3%	2 4,3%	2 40,0%
25-29	57 23,8%	6 15,0%	35 22,9%	3 13,0%	16 41,0%	2 16,7%	6 12,8%	1 20,0%
30-34	86 36,0%	0 0,0%	57 37,3%	0 0,0%	13 33,3%	0 0,0%	16 34,0%	0 0,0%
35-39	55 23,0%	2 5,0%	35 22,9%	1 4,3%	5 12,8%	1 8,3%	15 31,9%	0 0,0%
40-44	18 7,5%	0 0,0%	16 10,5%	0 0,0%	1 2,6%	0 0,0%	1 2,1%	0 0,0%
45 i više	12 5,0%	3 7,5%	5 3,3%	0 0,0%	1 2,6%	2 16,7%	6 12,8%	1 20,0%
Sveukupno	239 100%	40 100%	153 100%	23 100%	39 100%	12 100%	47 100%	5 100%

Graf 5. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema dobi, vrsti droge i području stanovanja

Osobe liječene zbog zlouporabe droga prema obrazovnom i radnom statusu u DNŽ u 2010. godini

Prema stupnju obrazovanja najveći broj osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini ima završenu srednju školu, i to 66,9% među liječenim opijatskim ovisnicima i 42,5% među ostalim liječenim ovisnicima, graf 6.

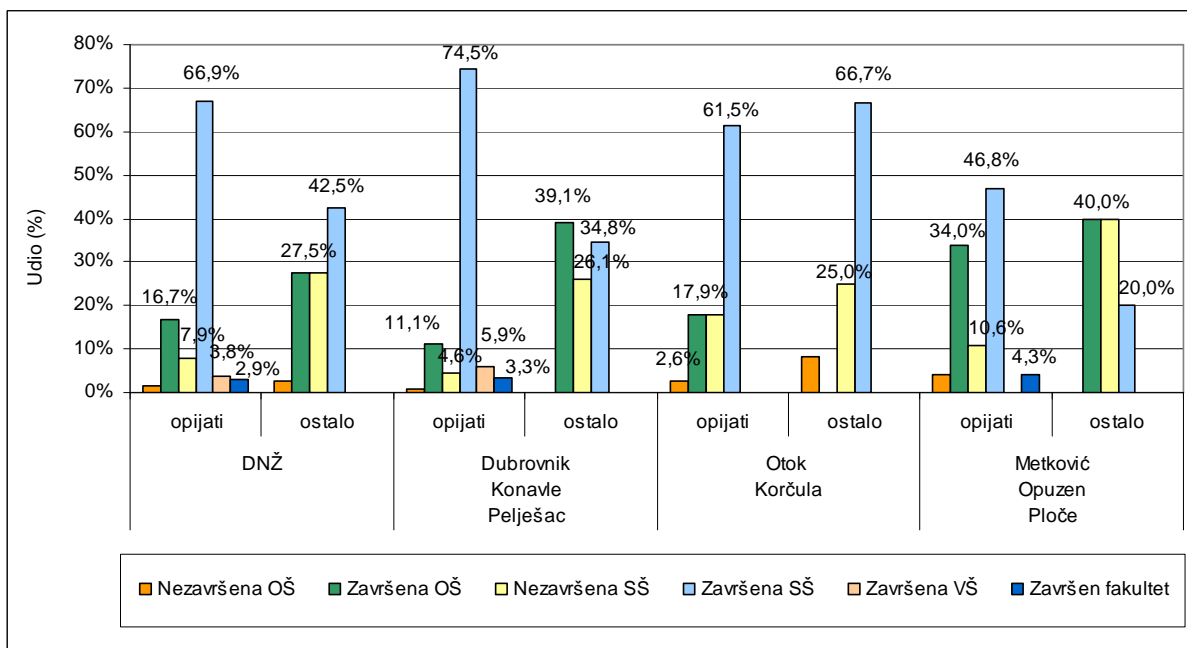
Graf 6. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema stupnju obrazovanja; A) opijatski ovisnici, B) ostali ovisnici

Prema području stanovanja najveći je udio osoba liječenih zbog opijatske ovisnosti sa završenom srednjom školom na dubrovačkom području (74,5%), korčulanskom (61,5%), a najmanje na neretvanskom (46,8%). Nezavršenu srednju ili završenu samo osnovnu školu među osobama liječenim zbog zlouporabe opijata ima 11,8% liječenih osoba na dubrovačkom području, 20,5% na otoku Korčula i 38,3% u neretvanskom području. Na dubrovačkom području najviše je osoba s višom i visokom školom s udjelom od 9,2%, tablica 5 i graf 7.

Osobe liječene zbog zlouporabe ostalih droga u prosjeku su nižeg obrazovnog statusa, budući da se radi o mlađim osobama koje su još u procesu školovanja. Najveći je udio liječenih osoba zbog zlouporabe ostalih droga sa završenom srednjom školom na otoku Korčula (66,7%) i u Dubrovniku (34,8%). Nezavršenu srednju školu i završenu osnovnu školu ima 65,2% liječenih u Dubrovniku, 80,0% u Metkoviću i Pločama te 25,0% na otoku Korčula, tablica 5 i graf 7.

Tablica 5. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema stupnju obrazovanja i području stanovanja

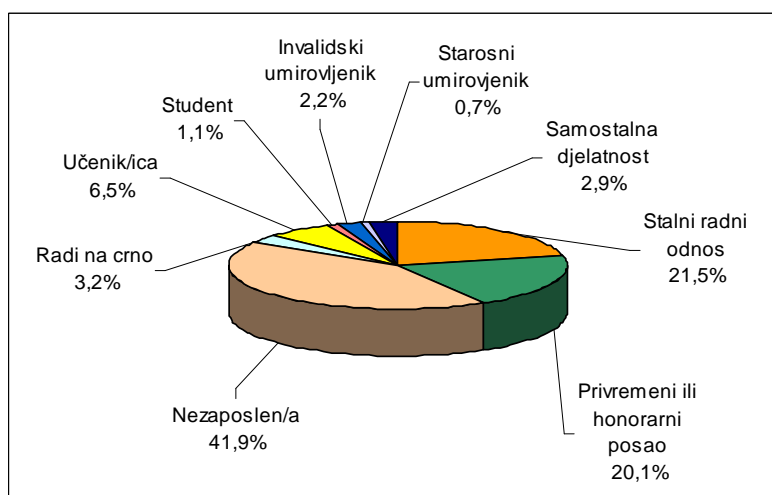
Stupanj obrazovanja	DNŽ		Dubrovnik Konavle Pelješac		Otok Korčula		Metković Ploče Opuzen	
	opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo
Nezavršena osnovna škola	4 1,7%	1 2,5%	1 0,7%	0 0,0%	1 2,6%	1 8,3%	2 4,3%	0 0,0%
Završena osnovna škola	40 16,7%	11 27,5%	17 11,1%	9 39,1%	7 17,9%	0 0,0%	16 34,0%	2 40,0%
Nezavršena srednja škola	19 7,9%	11 27,5%	7 4,6%	6 26,1%	7 17,9%	3 25,0%	5 10,6%	2 40,0%
Završena srednja škola	160 66,9%	17 42,5%	114 74,5%	8 34,8%	24 61,5%	8 66,7%	22 46,8%	1 20,0%
Završena viša škola	9 3,8%	0 0,0%	9 5,9%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
Završen fakultet	7 2,9%	0 0,0%	5 3,3%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	2 4,3%	0 0,0%
Sveukupno	239 100%	40 100%	153 100%	23 100%	39 100%	12 100%	47 100%	5 100%

Graf 7. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema stupnju obrazovanja i području stanovanja

Od ukupno 279 liječenih osoba, njih 117 (41,9%) je nezaposleno, stalni radni odnos ima 60 osoba ili 21,5%, a 56 liječenih osoba ili 20,1%, privremeni ili honorarni posao; 6,5% osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ su učenici, graf 8.

Prema radnom statusu osobe liječene zbog zlouporabe opijata imaju veću nezaposlenost (47,3%) (u RH 37,7%) u odnosu na osobe liječene zbog zlouporabe ostalih droga (10,0%) (u RH 26,2%), tablica 7 i graf 9.

Graf 8. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema radnom statusu - ukupno

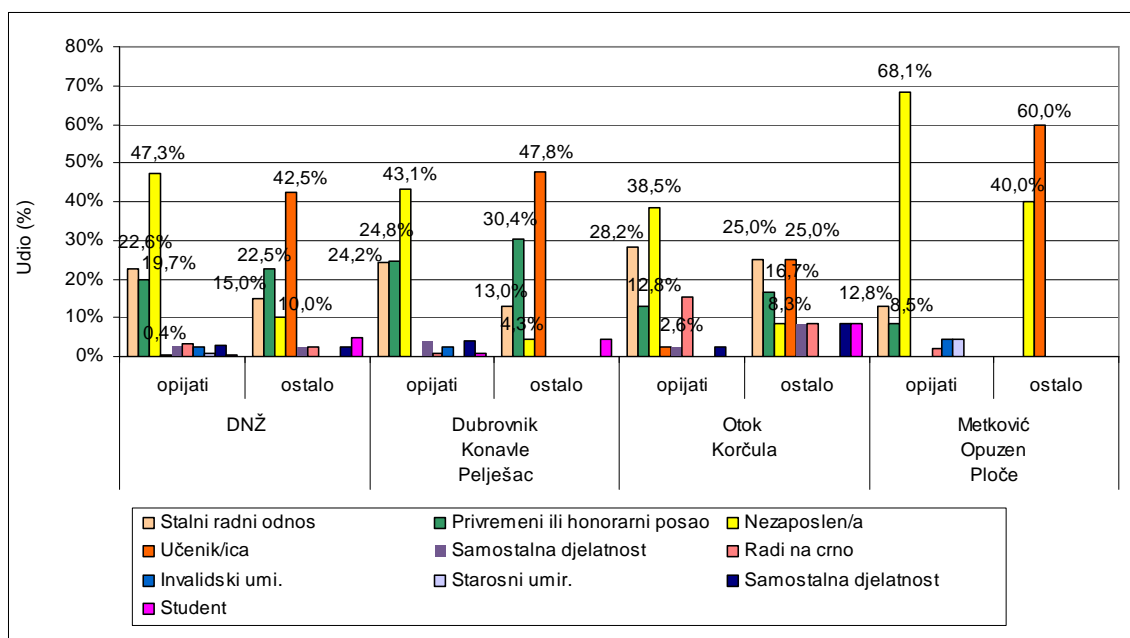
Najveći je udio nezaposlenih među liječenim osobama u Metkoviću i Pločama, 68,1% opijatskih ovisnika i 40,0% osoba liječenih zbog zlouporabe ostalih droga.

Stalni radni odnos ima 22,6% osoba liječenih zbog opijatske ovisnosti na županijskoj razini (24,2% na dubrovačkom području, 28,2% na korčulanskom i 12,8% na neretvanskom). Privremeni ili honorarni posao ima 19,7% osoba liječenih zbog opijatske ovisnosti na županijskoj razini (24,8% na dubrovačkom području, 12,8% na otoku Korčuli i 8,5% na neretvanskom), tablica 6.

Među osobama liječenim zbog zlouporabe neopijatskih droga 22,5% ima privremeni ili honorarni posao, a 42,5% su učenici, tablica 6.

Tablica 6. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema radnom statusu i području stanovanja

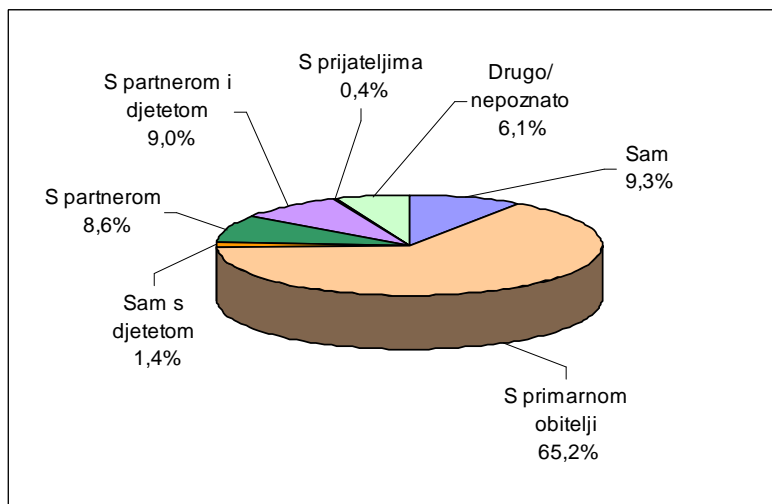
Radni status	DNŽ		Dubrovnik Konavle Pelješac		Otok Korčula		Metković Ploče Opuzen	
	opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo
Stalni radni odnos	54 22,6%	6 15,0%	37 24,2%	3 13,0%	11 28,2%	3 25,0%	6 12,8%	0 0,0%
Privremeni ili honorarni posao	47 19,7%	9 22,5%	38 24,8%	7 30,4%	5 12,8%	2 16,7%	4 8,5%	0 0,0%
Nezaposlen	113 47,3%	4 10,0%	66 43,1%	1 4,3%	15 38,5%	1 8,3%	32 68,1%	2 40,0%
Rad na crno	8 3,3%	1 2,5%	1 0,7%	0 0,0%	6 15,4%	1 8,3%	1 2,1%	0 0,0%
Učenik/ica	1 0,4%	17 42,5%	0 0,0%	11 47,8%	1 2,6%	3 25,0%	0 0,0%	3 60,0%
Student	1 0,4%	2 5,0%	1 0,7%	1 4,3%	0 0,0%	1 8,3%	0 0,0%	0 0,0%
Invalidski umirovljenik	6 2,5%	0 0,0%	4 2,6%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	2 4,3%	0 0,0%
Starosni umirovljenik	2 0,8%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	2 4,3%	0 0,0%
Samostalna djelatnost	7 2,9%	1 2,5%	6 3,9%	0 0,0%	1 2,6%	1 8,3%	0 0,0%	0 0,0%
Sveukupno	239 100%	40 100%	153 100%	23 100%	39 100%	12 100%	47 100%	5 100%

Graf 9. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema radnom statusu i području stanovanja

Osobe liječene zbog zlouporabe droga prema načinu stanovanja, bračnom i roditeljskom statusu u DNŽ u 2010. godini

Najveći udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini živi s primarnom obitelji, 65,2%, odnosno 62,3% osoba liječenih zbog zlouporabe opijata i 82,5% osoba liječenih zbog zlouporabe ostalih droga, graf 10 i tablica 7.

Graf 10. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema tome s kim žive - ukupno

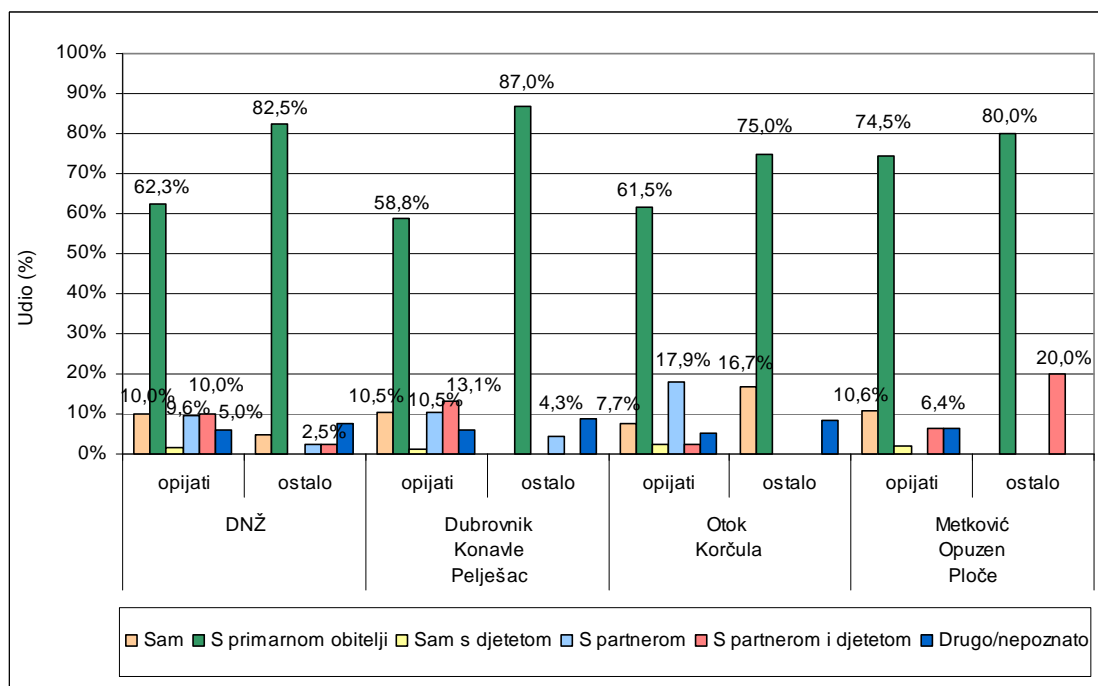
Prema području stanovanja neretvansko područje ima najveći udio liječenih zbog opijatske ovisnosti koji žive s primarnom obitelji (74,5%), potom na korčulanskom (61,5%) i dubrovačkom (58,8%) području. I osobe liječene zbog zlouporabe ostalih droga također uglavnom žive s primarnom obitelji: na dubrovačkom području 87,0%, neretvanskom 80,0% i korčulanskom 75,0%, tablica 7.

Tablica 7. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema tome s kim žive i području stanovanja

S kime žive?	DNŽ		Dubrovnik Konavle Pelješac		Otok Korčula		Metković Ploče Opuzen	
	opijati	ostalo	Opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo
Sam	24 10,0%	2 5,0%	16 10,5%	0 0,0%	3 7,7%	2 16,7%	5 10,6%	0 0,0%
S primarnom obitelji	149 62,3%	33 82,5%	90 58,8%	20 87,0%	24 61,5%	9 75,0%	35 74,5%	4 80,0%
Sam s djetetom	4 1,7%	0 0,0%	2 1,3%	0 0,0%	1 2,6%	0 0,0%	1 2,1%	0 0,0%
S partnerom	23 9,6%	1 2,5%	16 10,5%	1 4,3%	7 17,9%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
S partnerom i djetetom	24 10,0%	1 2,5%	20 13,1%	0 0,0%	1 2,6%	0 0,0%	3 6,4%	1 20,0%
S prijateljima	1 0,4%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 2,6%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
Drugo/nepoznato	14 5,9%	3 7,5%	9 5,9%	2 8,7%	2 5,1%	1 8,3%	3 6,4%	0 0,0%
Sveukupno	239 100%	40 100%	153 100%	23 100%	39 100%	12 100%	47 100%	5 100%

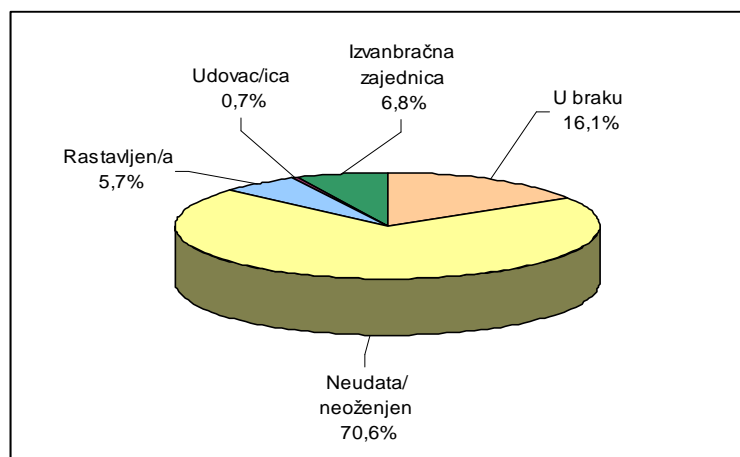
Samo 9,3% liječenih osoba žive sami, 10,0% osoba liječenih zbog ovisnosti o opijatima, a 5,0% osoba liječenih zbog konzumiranja ostalih droga. Prema regiji stanovanja, najviše je liječenih opijatskih ovisnika koji žive sami u dubrovačkom području (10,5%) i neretvanskom (10,6%), a najviše je liječenih neopijatskih ovisnika koji žive sami na Korčuli (16,7%), tablica 7 i graf 11.

S partnerom i djetetom živi 10,0% liječenih osoba zbog opijatske ovisnosti. U odnosu na ostala područja u Županiji, na dubrovačkom području najveći je udio liječenih opijatskih ovisnika koji žive s partnerom i djetetom, 13,1% (6,4% u neretvanskom području, 2,6% na otoku Korčula), tablica 7 i graf 11. Možemo reći da osobe koje su na liječenju zbog zlouporabe droga imaju značajnu pomoć i podršku svojih obitelji, koje brinu o njima u razdoblju odvikavanja. Ni jedna osoba liječena zbog zlouporabe droga u 2010. godini u Dubrovačko-neretvanskoj županiji nije bila u statusu beskućnika.

Graf 11. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema tome s kim žive i području stanovanja

Prema bračnom statusu osobe koje se liječe zbog zlouporabe droga u 2010. godini, većinom su neoženjeni/neudane (70,6%). U braku je 16,1% liječenih osoba, 0,7% su udovac ili udovica, a 6,8% u izvanbračnoj zajednici, graf 12.

Graf 12. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema bračnom statusu - ukupno

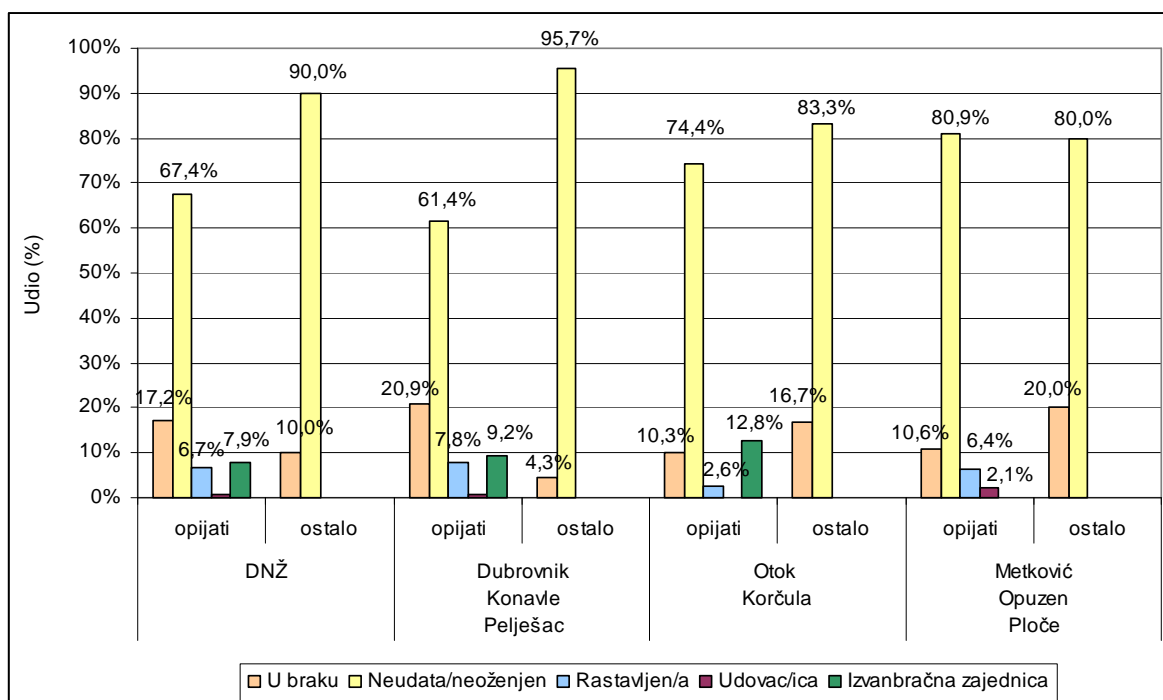
Osobe koje se liječe zbog zlouporabe opijata uglavnom su neudane/neoženjene osobe (161 ili 67,4%); prema regiji stanovanja: 61,4% na dubrovačkom području, 74,4% na korčulanskom te 80,9 % na neretvanskom, tablica 8 i graf 13.

U bračnoj ili izvanbračnoj zajednici živi 60 osoba ili 25,1% liječenih zbog zlouporabe opijata u DNŽ u 2010. godini, od čega je najveći udio liječenih osoba u bračnoj zajednici u Dubrovniku (20,9%), a skoro podjednako u Metkoviću i Pločama (10,6%) i na Korčuli 10,3%, tablica 8.

Osobe na liječenju zbog zlouporabe neopijatskih droga, također su uglavnom neudane/neoženjene osobe 90,0% na županijskoj razini, odnosno 95,7% u Dubrovniku, 83,3% na otoku Korčula, 80,0% u neretvanskom području, tablica 8.

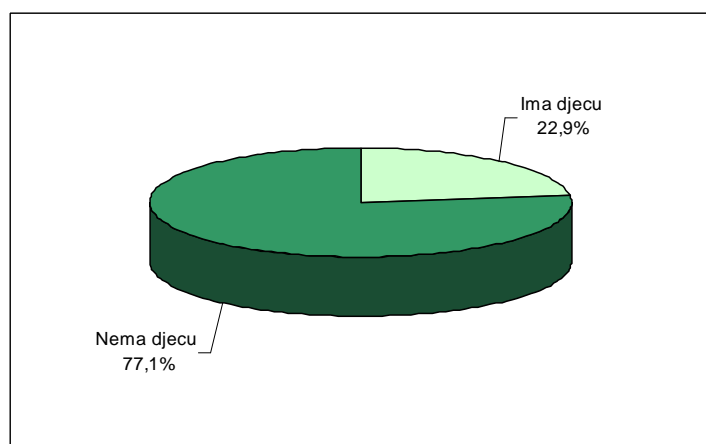
Tablica 8. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema bračnom stanju i području stanovanja

Bračni status	DNŽ		Dubrovnik Konavle Pelješac		Otok Korčula		Metković Ploče Opuzen	
	opijati	ostalo	Opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo
U braku	41 17,2%	4 10,0%	32 20,9%	1 4,3%	4 10,3%	2 16,7%	5 10,6%	1 20,0%
Neudana/neoženjen	161 67,4%	36 90,0%	94 61,4%	22 95,7%	29 74,4%	10 83,3%	38 80,9%	4 80,0%
Rastavljen/a	16 6,7%	0 0,0%	12 7,8%	0 0,0%	1 2,6%	0 0,0%	3 6,4%	0 0,0%
Udovac/ica	2 0,8%	0 0,0%	1 0,7%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 2,1%	0 0,0%
Izvanbračna Zajednica	19 7,9%	0 0,0%	14 9,2%	0 0,0%	5 12,8%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
Sveukupno	239 100%	40 100%	153 100%	23 100%	39 100%	12 100%	47 100%	5 100%

Graf 13. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema bračnom stanju i području stanovanja

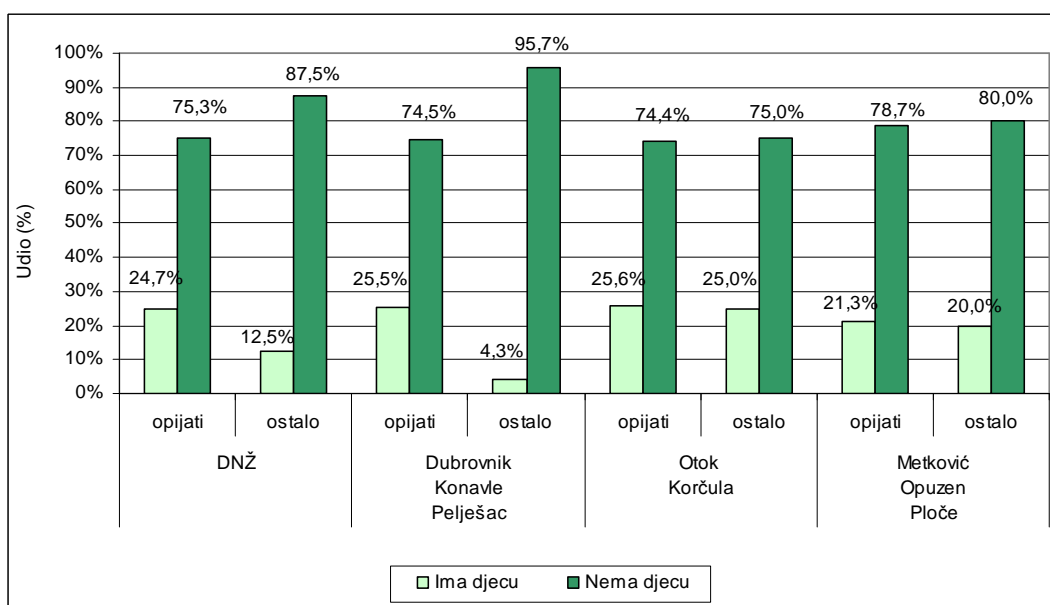
Prema roditeljskom statusu, osobe liječene zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini uglavnom nemaju djecu (77,1%, odnosno 75,3% opijatskih, 87,5% neopijatskih), graf 14. Budući da su u prosjeku starije dobi, liječene osobe koje imaju djecu uglavnom su osobe liječene zbog zlouporabe opijata (24,7% osoba na opijatima i 12,5% osoba na neopijatima), tablica 9 i graf 15.

Graf 14. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema roditeljskom statusu - ukupno

Tablica 9. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema roditeljskom statusu i području stanovanja

Roditeljski status	DNŽ		Dubrovnik Konavle Pelješac		Otok Korčula		Metković Ploče Opuzen	
	Opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo
Ima djecu	59 24,7%	5 12,5%	39 25,5%	1 4,3%	10 25,6%	3 25,0%	10 21,3%	1 20,0%
Nema djecu	180 75,3%	35 87,5%	114 74,5%	22 95,7%	29 74,4%	9 75,0%	37 78,7%	4 80,0%
Sveukupno	239 100%	40 100%	153 100%	23 100%	39 100%	12 100%	47 100%	5 100%

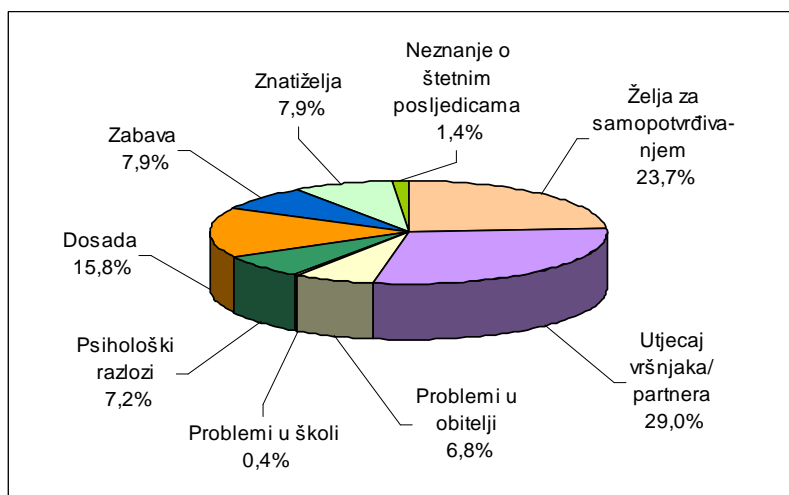

Graf 15. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema roditeljskom statusu i području stanovanja

U budućnosti očekujemo još veći broj djece iz obitelji osoba koje koriste i zlorabljuju droge pa je potrebna još veća suradnja između institucija u zajednici u razvoju i pružanju odgovarajućih oblika pomoći ovoj djeci, pogotovo kad se uzme u obzir i udio rastavljenih brakova u ovoj populaciji.

Osobe liječene zbog zlorabe droga prema povodu uzimanja, prvom sredstvu ovisnosti i vremenu dolaska na liječenje u DNŽ u 2010. godini

Utjecaj vršnjaka/partnera navodi se kao najčešći povod uzimanja svih vrsta sredstava ovisnosti kod osoba liječenih zbog zlorabe droga u DNŽ u 2010. godini s udjelom od 29,0% (u 2009. to je bila znatiželja 21,2%). Slijedi želja za samopotvrđivanjem 23,7%, dosada 15,8%, zabava i znatiželja s jednakim udjelom od 7,9%, psihološki razlozi 7,2%, graf 16.

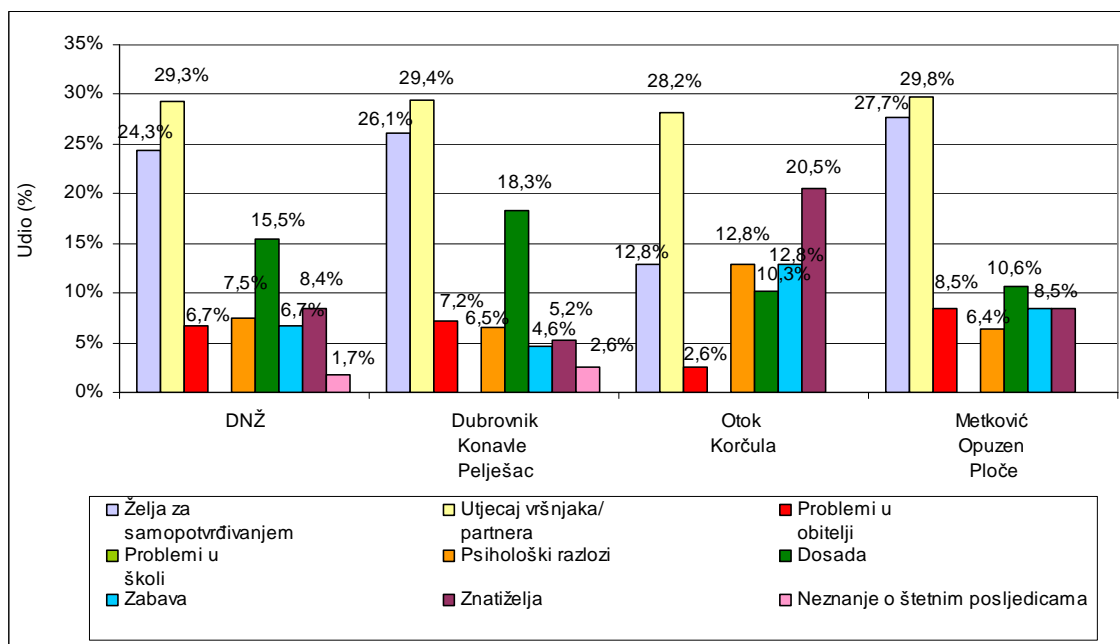
Graf 16. Struktura osoba liječenih zbog zlorabe droga u DNŽ u 2010. godini prema povodu uzimanja droge - ukupno

Utjecaj vršnjaka/partnera je najčešći povod uzimanja sredstava ovisnosti kod osoba liječenih zbog zlorabe opijata, 29,3%, (u 2009. znatiželja 22,0%), slijedi želja za samopotvrđivanjem, 24,3%, (u 2009. utjecaj vršnjaka i partnera 17,8%), dosada 15,5% (u 2009. psihološki razlozi 13,5%), znatiželja 8,4% (u 2009. dosada 13,0%) te psihološki razlozi 7,5% (u 2009. zabava 10,9%), tablica 10.

Na području Dubrovnika, Konavala i Pelješca vodeći povodi uzimanja opijata su: utjecaj vršnjaka i partnera (29,4%) (u 2009. znatiželja 19,4%), želja za samopotvrđivanjem (26,1%), dosada (18,3%), problemi u obitelji (7,2%), psihološki razlozi (6,5%). Na otoku Korčula najčešći povodi uzimanja opijata su: utjecaj vršnjaka i partnera (28,2%) (u 2009. znatiželja 30,6%), znatiželja (20,5%), želja za samopotvrđivanjem, psihološki razlozi i zabava s jednakim udjelima od 12,8%. U neretvanskom području to su utjecaj vršnjaka i partnera (29,8%) (u 2009. znatiželja 24,0%), želja za samopotvrđivanjem (27,7%), dosada (10,6%) i problemi u obitelji, znatiželja i zabava s jednakim udjelom od 8,5%, tablica 10 i graf 17a.

Tablica 10. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema povodu uzimanja sredstva ovisnosti i području stanovanja

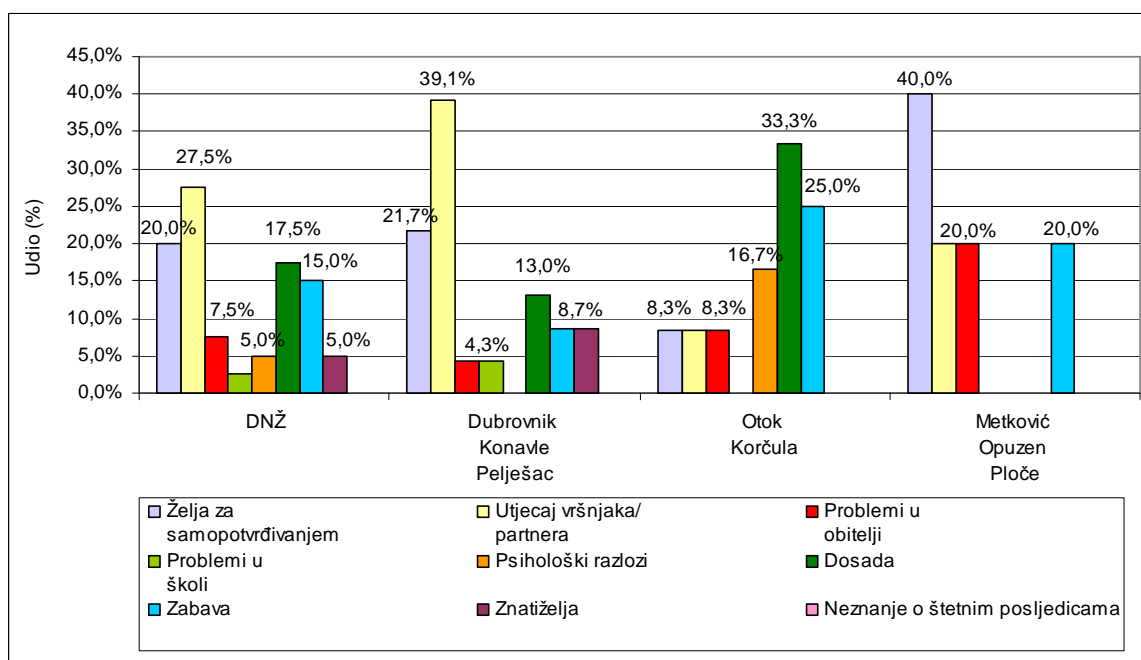
Povod uzimanja sredstava ovisnosti	DNŽ		Dubrovnik Konavle Pelješac		Otok Korčula		Metković Ploče Opuzen	
	opijati	ostalo	Opijati	ostalo	opijati	Ostalo	opijati	ostalo
Želja za samopotvrđivanjem	58 24,3%	8 20,0%	40 26,1%	5 21,7%	5 12,8%	1 8,3%	13 27,7%	2 40,0%
Utjecaj vršnjaka/partnera	70 29,3%	11 27,5%	45 29,4%	9 39,1%	11 28,2%	1 8,3%	14 29,8%	1 20,0%
Problemi u obitelji	16 6,7%	3 7,5%	11 7,2%	1 4,3%	1 2,6%	1 8,3%	4 8,5%	1 20,0%
Problemi u školi	0 0,0%	1 2,5%	0 0,0%	1 4,3%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
Psihološki razlozi	18 7,5%	2 5,0%	10 6,5%	0 0,0%	5 12,8%	2 16,7%	3 6,4%	0 0,0%
Dosada	37 15,5%	7 17,5%	28 18,3%	3 13,0%	4 10,3%	4 33,3%	5 10,6%	0 0,0%
Zabava	16 6,7%	6 15,0%	7 4,6%	2 8,7%	5 12,8%	3 25,0%	4 8,5%	1 20,0%
Znatiželja	20 8,4%	2 5,0%	8 5,2%	2 8,7%	8 20,5%	0 0,0%	4 8,5%	0 0,0%
Neznanje o štetnim posljedicama	4 1,7%	0 0,0%	4 2,6%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
Sveukupno	239 100%	40 100%	153 100%	23 100%	39 100%	12 100%	47 100%	5 100%

Graf 17a. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe **opijata** u DNŽ u 2010. godini prema povodu uzimanja sredstva ovisnosti i području stanovanja

Utjecaj vršnjaka/partnera bio je i najčešći povod uzimanja sredstava ovisnosti kod osoba liječenih zbog zlouporabe ostalih droga (27,5%). Prema području stanovanja osoba liječenih zbog zlouporabe neopijatskih droga, prisutne su razlike u vodećim

povodima uzimanja sredstava ovisnosti. Najčešći povodi uzimanja neopijatskih droga na dubrovačkom području su: utjecaj vršnjaka/partnera (39,1%), želja za samopotvrđivanjem (21,7%) i dosada (13,0%). Vodeći povodi na Korčuli su dosada (33,3%), zabava (25,0%) i psihološki razlozi (16,7%), a u neretvanskom području želja za samopotvrđivanjem (40,0%), tablica 10 i graf 17b.

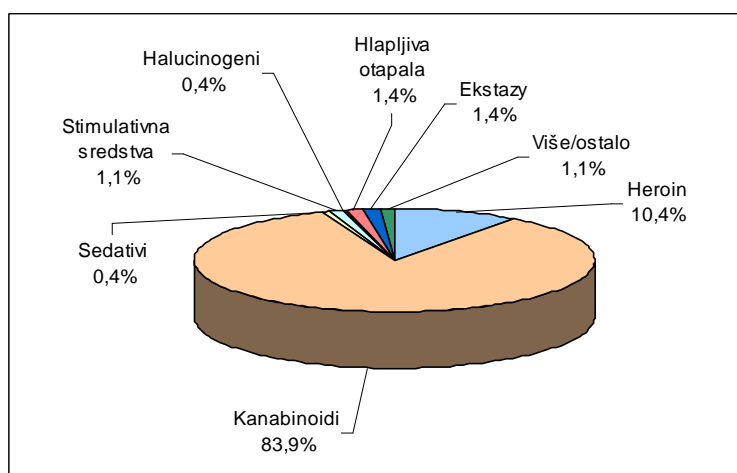

Graf 17b. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe **neopijata** u DNŽ u 2010. godini prema povodu uzimanja sredstva ovisnosti i području stanovanja

Kao najrjeđe razloge početka konzumiranja opijata i ostalih droga liječene osobe spominju probleme u školi i neznanje o štetnim posljedicama.

Ove tablice i grafovi još jednom ukazuju na kompleksnost povoda za početak uzimanja sredstava ovisnosti. Vidljivo je da postoje različiti obrasci početka konzumiranja droga, što bi trebalo uzeti u obzir prilikom planiranja i provođenja preventivnih programa. Potrebno je također posebno naglasiti i važnost trajnog praćenja i procjene učinka primijenjenih programa, kako bi se isti mijenjali u skladu sa znanstvenim spoznajama te obrascima i trendovima u populaciji. Unatoč brojnim nastojanjima zadnja dva desetljeća školski preventivni programi nažalost nisu odmakli dalje od razine različitog broja aktivnosti u raznim školama, u pravilu neujednačeno, a posebno u srednjim školama - sporadično i prigodno. Nisu dovoljno osmišljeni, povezani u cjelinu, nisu razvojni i kontinuirani, a evaluacija se provodi rijetko ili se uopće ne provodi. Unatoč velikom trudu i nastojanjima školskih koordinatora i školskog osoblja te velikom broju provedenih aktivnosti u pojedinim školama, teško je očekivati veće rezultate sve dok se za školske preventivne programe ne osiguraju stvarni preduvjeti za njihovo provođenje, što podrazumijeva satnicu, sadržaj prethodno dokazane učinkovitosti, educiranog i motiviranog stručnog voditelja te praćenje u skladu sa znanstvenim spoznajama.

Kao prvo sredstvo ovisnosti najčešće se proba marihuana (kanabinoidi), 83,9%, a zatim heroin (10,4%), graf 18.

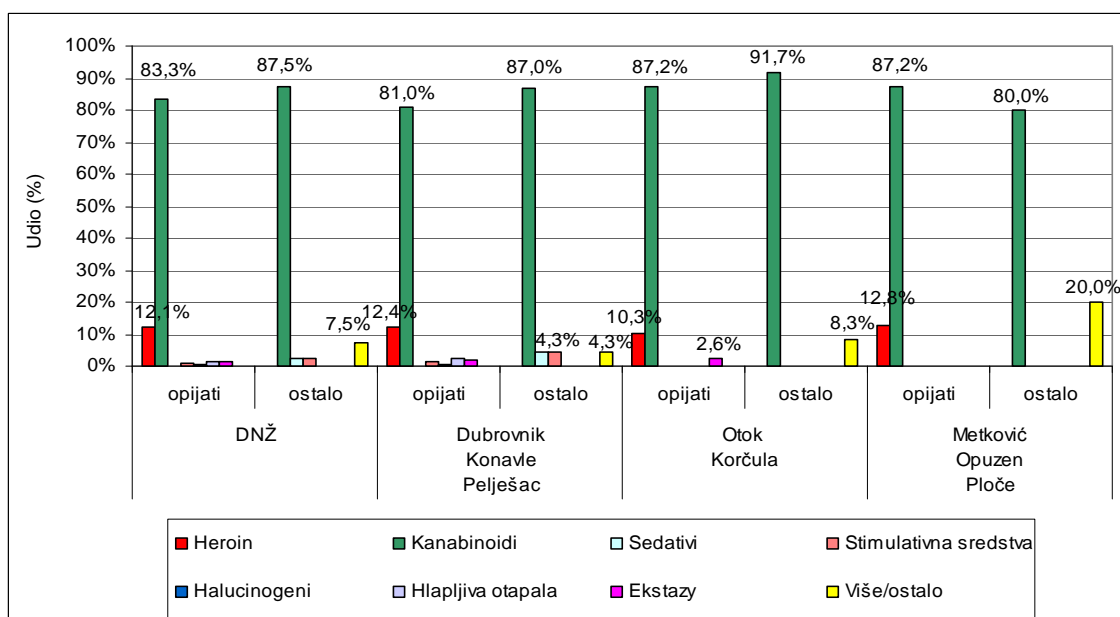
Graf 18. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema prvom probanom sredstvu - ukupno

Tablica 11. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema prvom probanom sredstvu ovisnosti i regiji stanovanja

Prvo probano sredstvo	DNŽ		Dubrovnik Konavle Pelješac		Otok Korčula		Metković Ploče Opuzen	
	opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo
Heroin	29 12,1%	0 0,0%	19 12,4%	0 0,0%	4 10,3%	0 0,0%	6 12,8%	0 0,0%
Heptanon	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
Ostali opijati	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
Kanabinoidi	199 83,3%	35 87,5%	124 81,0%	20 87,0%	34 87,2%	11 91,7%	41 87,2%	4 80,0%
Sedativi	0 0,0%	1 2,5%	0 0,0%	1 4,3%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
Kokain	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
Stimulativna sredstva	2 0,8%	1 2,5%	2 1,3%	1 4,3%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
Halucinogeni	1 0,4%	0 0,0%	1 0,7%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
Hlapljiva otapala	4 1,7%	0 0,0%	4 2,6%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
Ekstazy	4 1,7%	0 0,0%	3 2,0%	0 0,0%	1 2,6%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
Više/ostalo	0 0,0%	3 7,5%	0 0,0%	1 4,3%	0 0,0%	1 8,3%	0 0,0%	1 20,0%
Sveukupno	239 100%	40 100%	153 100%	23 100%	39 100%	12 100%	47 100%	5 100%

Kod opijatskih ovisnika marihuana (kanabinoidi) je prvo probano sredstvo kod 81,0% osoba liječenih na dubrovačkom području, 87,2% korčulanskom i neretvanskom dijelu Županije. Heroin kao prvo sredstvo probalo je 12,1% opijatskih ovisnika – prema području stanovanja 12,4% na dubrovačkom području, 10,3% na korčulanskom i 12,8% neretvanskom, tablica 11.

Kod osoba liječenih zbog zlouporabe neopijata, marihuana je također bila prvo probano sredstvo sa sljedećim udjelima: 87,0% na dubrovačkom, 91,7% na korčulanskom i 80,0% neretvanskom području, tablica 11 i graf 19.

Graf 19. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema prvom probanom sredstvu ovisnosti i području stanovanja

Prosječna dob kušanja prve droge za osobe liječene zbog zlouporabe opijata u DNŽ je 16,5 godina. Prvo je uzimanje glavnog sredstva (opijata) u dobi od 20 godina, a prvo intravenozno uzimanje u dobi od 22 g. (dvije godine nakon prvog uzimanja glavnog sredstva). Prvi put na liječenje dolaze u dobi od 28 godina, tablica 12. Prosječna starost liječenih osoba na opijatima je 33 godine. Od prvog uzimanja droge do dolaska na liječenje prošlo je 11,7 godina (u RH više od deset godina).

Za novoliječene osobe na opijatima podaci su nešto povoljniji. Prvu drogu probaju u dobi od 16,9 g. Prvo uzimanje glavnog sredstva događa se u dobi od 22,1 g., dvije godine kasnije, kao i prvo iv. uzimanje koje se događa u dobi od 24 g. Na liječenje dolaze godinu dana ranije u dobi od 27,1 g. pa je ukupno uzimanje glavnog sredstva prije dolaska na liječenje 5 godina u odnosu na 8 godina u populaciji svih liječenih osoba na opijatima.

Tablica 12. Prosječna dob prvog uzimanja droge uopće, prvog uzimanja glavnog sredstva, prvog iv. uzimanja, prvog javljanja na liječenje i prosječna starost za osobe liječene zbog zlouporabe droga u DNŽ i RH u 2010. godini (dob je izražena u godinama)

Prosječna dob za	DNŽ svi liječeni opijati	DNŽ novo liječeni opijati	RH opijati	DNŽ svi neopijati	DNŽ novi neopijati	RH neopijati
prvo uzimanje uopće	16,5	16,9	16,1	16,9	16,7	16,3
prvo uzimanje glavnog sredstva	20,2	22,1	20,3	17,4	16,9	16,4
prvo iv. uzimanje	21,8	24,0	21,7	-	-	-
prvo javljanje na liječenje	28,2	27,1	26,4	20,0	21,9	21,5
prosječna starost	32,9	29,7	-	23,5	21,9	-

Osobe liječene zbog zlouporabe neopijata u DNŽ počinju s uzimanjem prvog sredstva u dobi od 16,9 godina, tablica 12. Prvo uzimanje glavnog sredstva kod osoba liječenih zbog neopijata je 17,4 godine. Prvi put dolaze na tretman u dobi od 20 godina, a prosječne su starosti 23,5 godine. Od prvog uzimanja droge do dolaska na liječenje prošle su tri godine (u RH više od pet godina).

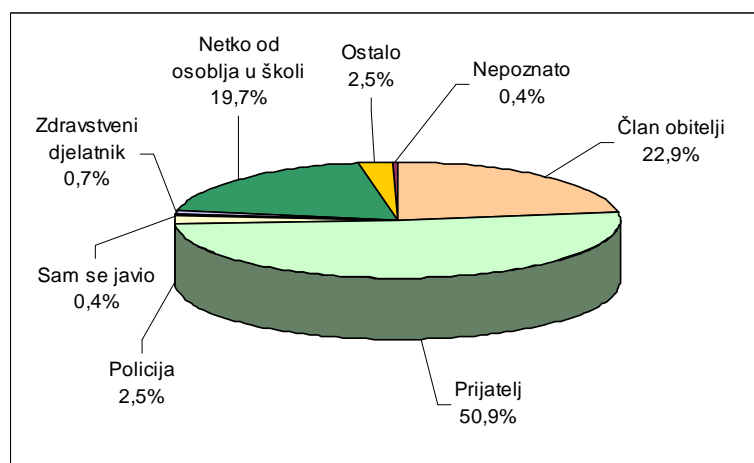
Tablica 13. Prosječna dob prvog uzimanja droge uopće, prvog uzimanja glavnog sredstva i prvog javljanja na liječenje za osobe prvi put liječene zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema području stanovanja

Prosječna dob (u godinama) za	DNŽ		Dubrovnik Konavle Pelješac		Otok Korčula		Metković Ploče Opuzen	
	opijati	Ostalo	Opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo
prvo uzimanje uopće	16,9	16,7	17,6	16,4	16,3	17,3	15,9	16,0
prvo uzimanje glavnog sredstva	22,1	16,9	20,1	17,3	20,2	17,3	20,4	16,0
prvo javljanje na liječenje	27,1	21,9	30,6	20,2	21,0	24,6	33,0	22,0

Iz tablice 13. vidljivo je da je vrijeme koje protekne od prvog kušanja bilo koje droge do dolaska na liječenje i dalje vrlo dugo, 10 g. za opijate i 5 g. za neopijate. Kako je većina osoba liječenih zbog zlouporabe neopijata u sustav liječenja uvedena posredstvom policije i odvjetništva, i kako je za većinu liječenih osoba prvo sredstvo i dalje marihuana, iz ovih je podataka vidljivo koliko je velika uloga policije u hvatanju osoba u posjedovanju droga, odvjetništva u donošenju mjera da se uhvaćene osobe upute na liječenje ili ne (što je čest slučaj) i zakonske regulative koja će osigurati da što veći broj osoba dođe na tretman u što ranijoj fazi kako bi se spriječilo njihovo kretanje prema težim oblicima zlouporabe droga. Iako je za liječenje ključna motivacija i odluka osoba koje konzumiraju droge, ipak možemo zaključiti da su osobe liječene zbog zlouporabe opijata deset godina konzumirale droge jer ih u međuvremenu ni obitelj, ni škola, ni liječnici obiteljske medicine, nisu otkrili ili nisu uspjeli pridobiti za liječenje, a imali su tu sreću ili nesreću da ih ni policija nije uhvatila u posjedovanju droge ili im Državno odvjetništvo nije odredilo obveznu mjeru odlaska na liječenje.

Osobe liječene zbog zlouporabe droga prema tome tko je prvi saznao za ovisnost i tko je osobu uputio na liječenje u DNŽ u 2010. godini

Analizirajući zlouporabu svih droga, u DNŽ u 2010. godini za ovisnost su prvi saznali prijatelji kod 50,9% liječenih ovisnika, zatim članovi obitelji (22,9%), netko od osoblja u školi (19,7%), graf 20.

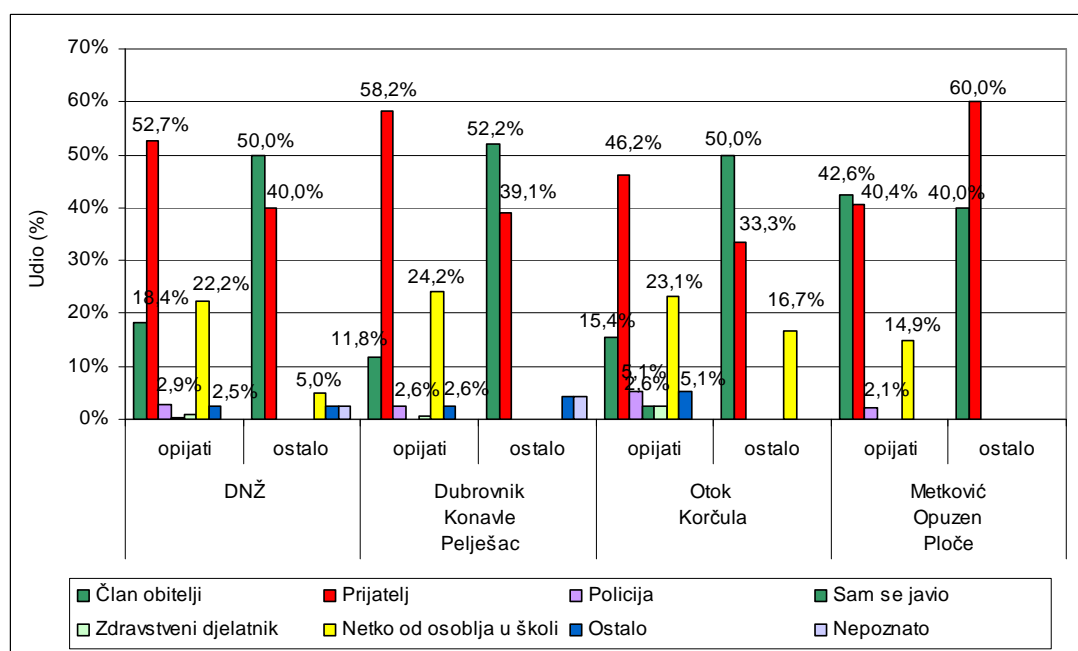
Graf 20. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema tome tko je prvi saznao za ovisnost – ukupno sve droge

Prijatelji su prvi saznali za ovisnost osoba liječenih zbog zlouporabe opijata u Dubrovniku s udjelom od 58,2%, zatim netko od osoblja u školi (24,2%) te članovi obitelji (11,8%). I na Korčuli prijatelji su prvi saznali za ovisnost kod 46,2% liječenih opijatskih ovisnika, slijedi netko od osoblja u školi (23,1%) te članovi obitelji 15,4%. U

neretvanskom području za ovisnost o opijatima prvo su saznali članovi obitelji, 42,6%, zatim prijatelji, 40,4%, tablica 14 i graf 21.

Tablica 14. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema tome tko je prvi saznao za ovisnost i području stanovanja

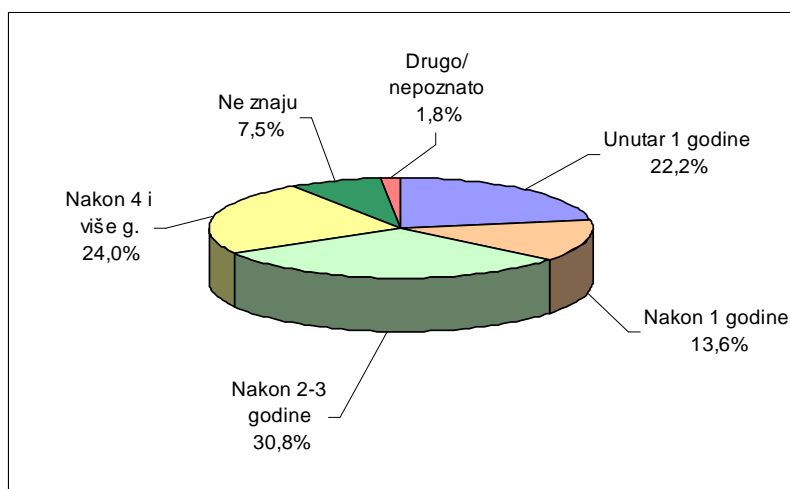
Tko je prvi saznao	DNŽ		Dubrovnik Konavle Pelješac		Otok Korčula		Metković Ploče Opuzen	
	opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo
Član obitelji	44 18,4%	20 50,0%	18 11,8%	12 52,2%	6 15,4%	6 50,0%	20 42,6%	2 40,0%
Prijatelj	126 52,7%	16 40,0%	89 58,2%	9 39,1%	18 46,2%	4 33,3%	19 40,4%	3 60,0%
Policija	7 2,9%	0 0,0%	4 2,6%	0 0,0%	2 5,1%	0 0,0%	1 2,1%	0 0,0%
Sam se javio	1 0,4%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 2,6%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
Zdravstveni djelatnik	2 0,8%	0 0,0%	1 0,7%	0 0,0%	1 2,6%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
Netko od osoblja u školi	53 22,2%	2 5,0%	37 24,2%	0 0,0%	9 23,1%	2 16,7%	7 14,9%	0 0,0%
Ostalo	6 2,5%	1 2,5%	4 2,6%	1 4,3%	2 5,1%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
Nepoznato	0 0,0%	1 2,5%	0 0,0%	1 4,3%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
Sveukupno	239 100%	40 100%	153 100%	23 100%	39 100%	12 100%	47 100%	5 100%

Graf 21. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema tome tko je prvi saznao za ovisnost i području stanovanja

Za zlouporabu neopijatskih droga članovi obitelji prvi su saznali u Dubrovniku (52,2%) i na Korčuli (50,0%), a prijatelji u Metkoviću i Pločama (60,0%), tablica 14 i graf 21.

Unutar prve godine za ovisnost djeteta saznalo je 22,2% roditelja. Za konzumiranje bilo koje droge 13,6% roditelja saznalo je nakon prve godine, 30,8% roditelja nakon 2 do 3 godine, a 24,0% nakon 4 godine, graf 22.

Graf 22. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema vremenu kada su roditelji saznali za ovisnost – ukupno sve droge

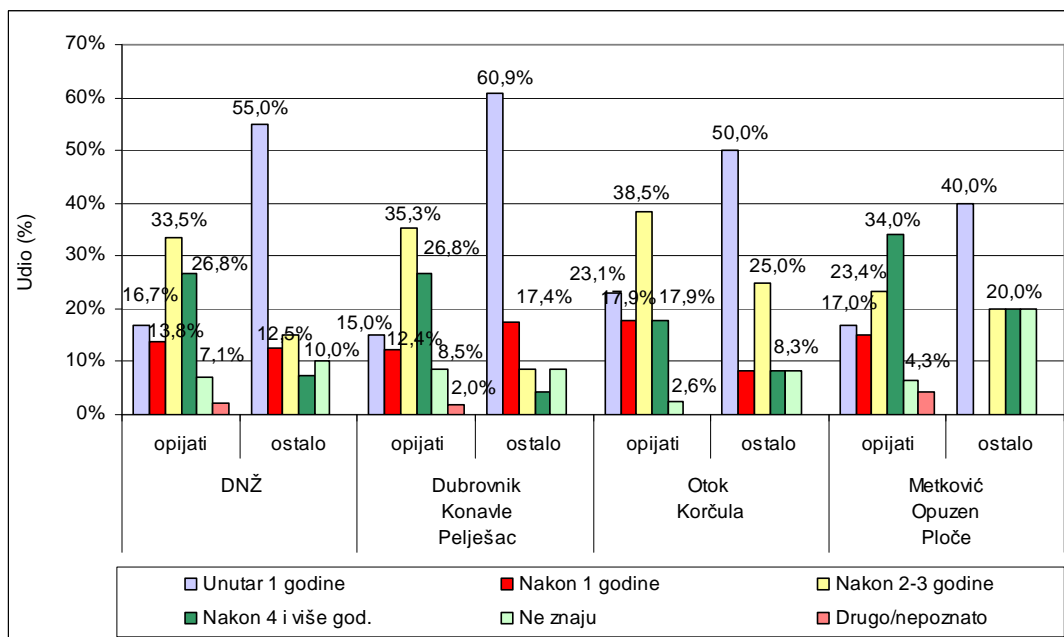
Roditelji u raznim sredinama u različitom vremenskom razdoblju ipak saznaju za konzumiranje opijata među djecom. O zlouporabi opijata kod svoje djece u Dubrovniku je 15,0% roditelja saznalo unutar prve godine, na Korčuli 23,1%, a u Metkoviću i Pločama 17,0%. U Dubrovniku i na Korčuli najveći udio roditelja sazna za ovisnost djeteta nakon 2-3 godine konzumiranja, (Dubrovnik 35,3%, Korčula 38,5%), a u neretvanskom području nakon 4 godine (34,0%), tablica 15 i graf 23.

Čak 7,1% roditelja osoba liječenih zbog zlouporabe opijata u DNŽ još uvijek ne zna da se njegovo dijete liječi zbog ovisnosti o drogama.

Za konzumiranje neopijata unutar prve godine sazna polovina roditelja (55,0%), Dubrovnik 60,9%, Korčula (50,0%), Metković i Ploče (40,0%). Zbog malog broja osoba liječenih zbog zlouporabe neopijata u pojedinim mjestima teško je raditi usporedbe i donositi zaključke o razlikama među gradovima i mjestima, tablica 15 i graf 23.

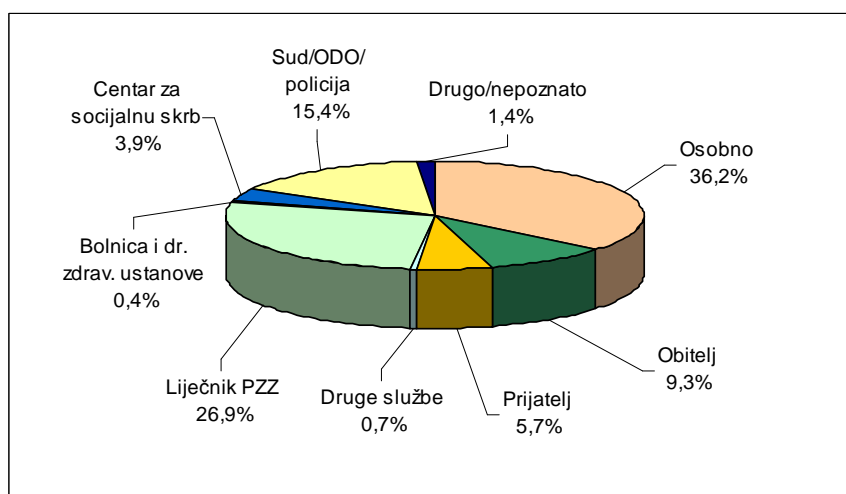
Tablica 15. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema vremenu kad su roditelji saznali za ovisnost i području stanovanja

Tko je prvi saznao	DNŽ		Dubrovnik Konavle Pelješac		Otok Korčula		Metković Ploče Opuzen	
	opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo
Unutar 1 godine	40 16,7%	22 55,0%	23 15,0%	14 60,9%	9 23,1%	6 50,0%	8 17,0%	2 40,0%
Nakon 1 godine	33 13,8%	5 12,5%	19 12,4%	4 17,4%	7 17,9%	1 8,3%	7 14,9%	0 0,0%
Nakon 2-3 godine	80 33,5%	6 15,0%	54 35,3%	2 8,7%	15 38,5%	3 25,0%	11 23,4%	1 20,0%
Nakon 4 i više god.	64 26,8%	3 7,5%	41 26,8%	1 4,3%	7 17,9%	1 8,3%	16 34,0%	1 20,0%
Ne znaju	17 7,1%	4 10,0%	13 8,5%	2 8,7%	1 2,6%	1 8,3%	3 6,4%	1 20,0%
Drugo/nepoznato	5 2,1%	0 0,0%	3 2,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	2 4,3%	0 0,0%
Sveukupno	239 100%	40 100%	153 100%	23 100%	39 100%	12 100%	47 100%	5 100%

Graf 23. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema vremenu kad su roditelji saznali za ovisnost i području stanovanja

Osobe liječene zbog zlouporabe droga većinom su se osobno javile na tretman, 36,2%, graf 24. Svakog četvrtog ovisnika uputio je liječnik PZZ-a (u 2009. svakog sedmog), svakog šestog sud/odvjetništvo/policija, a svakog desetog obitelj.

Graf 24. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema načinu upućivanja na liječenje – ukupno sve droge

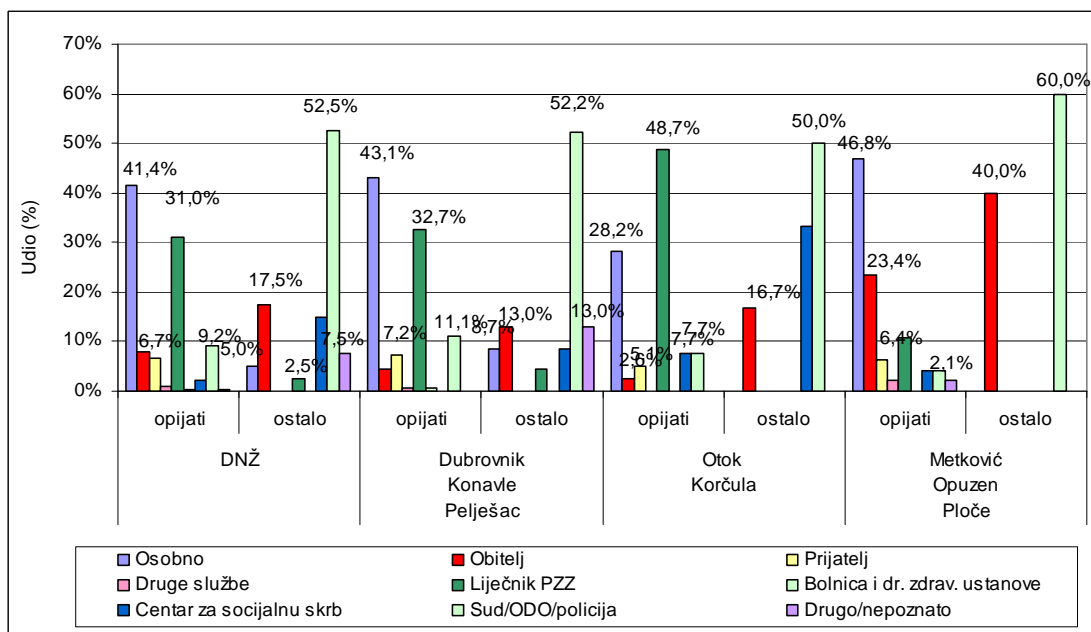
Prema vrsti droge, osobe liječene zbog zlouporabe opijata, na liječenje najčešće dolaze samoinicijativno (41,4%), liječnici PZZ-a uputili su 31,0% opijatskih ovisnika, slijede dolasci pod utjecajem suda, odvjetništva i policije (9,2%) i obitelji (7,9%). U 2010. g. najveći utjecaj obitelji prisutan je u neretvanskom području, gdje svaki četvrti opijatski ovisnik dolazi na liječenje pod obiteljskim utjecajem, tablica 16 i graf 25.

U usporedbi s ostalim dijelovima Županije, na otoku Korčula značajna je uloga liječnika obiteljske medicine u upućivanju ovisnika na liječenje; 48,7% upućeno je iz PZZ (32,7% u Dubrovniku, 10,6% u Metkoviću i Pločama).

Zbog zlouporabe ostalih droga, najveći broj osoba uključen je u terapiju posredstvom suda, odvjetništva i policije (52,5%); Dubrovnik 12 osoba, Korčula 6 osoba, Metković i Ploče 3 osobe, tablica 16.

Tablica 16. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema načinu upućivanja na liječenje i području stanovanja

Tko je osobu uputio na liječenje	DNŽ		Dubrovnik Konavle Pelješac		Otok Korčula		Metković Ploče Opuzen	
	opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo
Osobno	99 41,4%	2 5,0%	66 43,1%	2 8,7%	11 28,2%	0 0,0%	22 46,8%	0 0,0%
Obitelj	19 7,9%	7 17,5%	7 4,6%	3 13,0%	1 2,6%	2 16,7%	11 23,4%	2 40,0%
Prijatelj	16 6,7%	0 0,0%	11 7,2%	0 0,0%	2 5,1%	0 0,0%	3 6,4%	0 0,0%
Druge službe	2 0,8%	0 0,0%	1 0,7%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 2,1%	0 0,0%
Liječnik PZZ-a	74 31,0%	1 2,5%	50 32,7%	1 4,3%	19 48,7%	0 0,0%	5 10,6%	0 0,0%
Bolnica i dr. zdrav. ustanove	1 0,4%	0 0,0%	1 0,7%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
Centar za socijalnu skrb	5 2,1%	6 15,0%	0 0,0%	2 8,7%	3 7,7%	4 33,3%	2 4,3%	0 0,0%
Sud/ODO/policija	22 9,2%	21 52,5%	17 11,1%	12 52,2%	3 7,7%	6 50,0%	2 4,3%	3 60,0%
Drugo/nepoznato	1 0,4%	3 7,5%	0 0,0%	3 13,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 2,1%	0 0,0%
Sveukupno	239 100%	40 100%	153 100%	23 100%	39 100%	12 100%	47 100%	5 100%

Graf 25. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema načinu upućivanja na liječenje i području stanovanja

Činjenica da mali broj osoba dolazi na liječenje na nagovor obitelji poražavajuća je jer govori o nefunkcionalnosti roditelja u njihovoj ulozi da prepoznaju problem te svoju djecu zaštite ili im pomognu u suočavanju s rizičnim ponašanjem konzumiranja droga još

u ranoj eksperimentalnoj fazi. Zato naglašavamo ulogu policije, Državnog odvjetništva i škole u otkrivanju i upućivanju u tretman osoba koje zlorabljaju droge, ali i ulogu Obiteljskog centra i drugih institucija koje bi svojim programima trebale pomoći obiteljima da budu uspješnije u prepoznavanju i ranoj intervenciji u situacijama kad njihova djeca započnu s konzumiranjem droga. Među osobama liječenim zbog zlorabe opijata njih 55 (24%) izjavilo je da je za njihovo konzumiranje droga znao netko od osoblja u školi. No, broj mladih koje škola uputi na liječenje i dalje je zanemariv pa je potrebno dodatno educirati i motivirati školsku upravu, stručne djelatnike i nastavnike srednjih škola pa ih osposobiti i potaknuti na uspješnije provođenje školskih preventivnih programa. Budući da je marihuana prva droga kod 83,9% osoba koje se nalaze na liječenju zbog zlorabe droga i da se radi uglavnom o mlađim osobama, od velike je važnosti da se što veći broj konzumenata u što ranijoj dobi uključi u tretman i savjetovanje u Odjel, kako bi se spriječio daljnji put prema drugim drogama i razvoju ovisnosti.

Osobe liječene zbog zlorabe droga prema načinu liječenja u DNŽ u 2010. godini

Vodeći način liječenja opijatskih ovisnika u 2010. g. u DNŽ održavanje je buprenorfinom (subuteksom) s udjelom od 40,6%, tablica 17, (RH 37,8%). Na programu spore ili brze detoksikacije metadonom bilo je 17,2% opijatskih ovisnika (RH 13,9%), a na održavanju metadonom 24,7% (RH 30,9%).

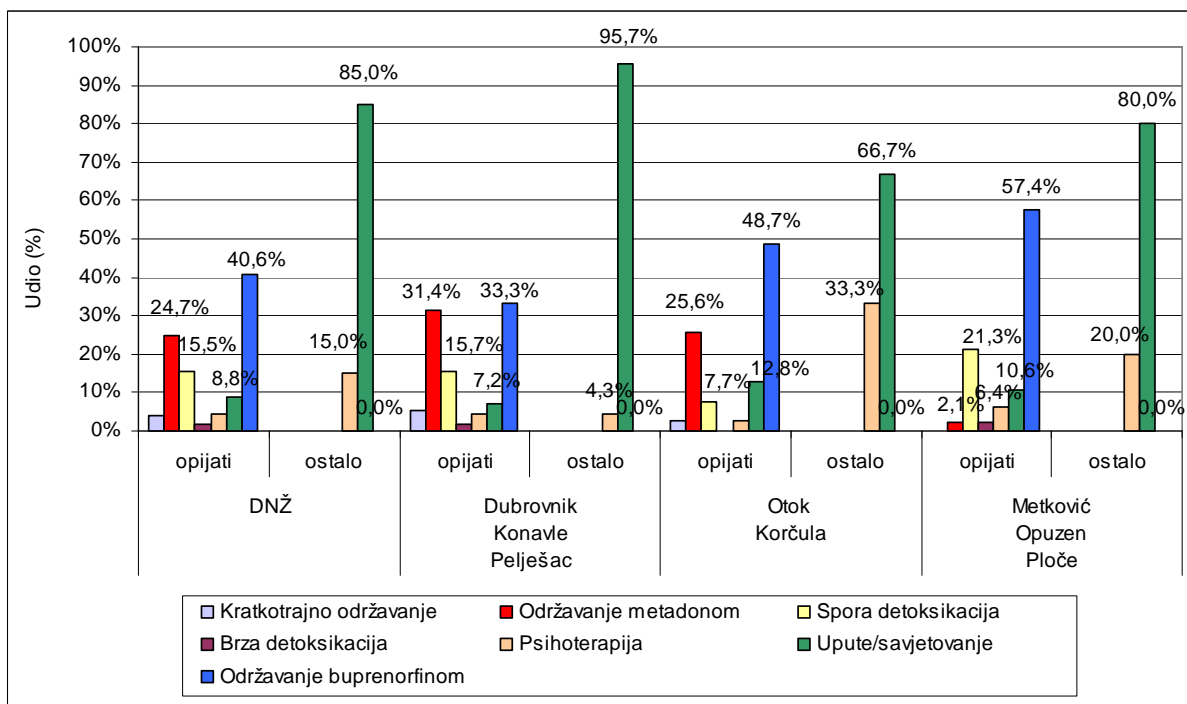
U Dubrovniku je najčešći način liječenja opijatskih ovisnika održavanje buprenorfinom s udjelom od 33,3%, slijedi održavanje metadonom (31,4%) te spora detoksikacija (15,7%). Na Korčuli je najčešći način liječenja održavanje buprenorfinom (subuteksom) s udjelom od 48,7%, kao i u Metkoviću (57,4%), tablica 17 i graf 26.

Sa svim medikamentozno liječenim osobama također se provodi i savjetodavni rad te ostali oblici pomoći (psihosocijalna intervencija, uključivanje obitelji itd.) prema programu za svaku osobu.

Osobe liječene zbog neopijatske ovisnosti liječene su putem savjetodavnog rada (82,5%) i psihoterapije (15,0%), tablica 17.

Tablica 17. Broj i udio osoba liječenih zbog zlorabe droga u DNŽ u 2010. godini prema načinu liječenja i području stanovanja

Način liječenja	DNŽ		Dubrovnik Konavle Pelješac		Otok Korčula		Metković Ploče Opuzen	
	opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo
Kratkotrajno održavanje	9 3,8%	0 0,0%	8 5,2%	0 0,0%	1 2,6%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
Održavanje metadonom	59 24,7%	0 0,0%	48 31,4%	0 0,0%	10 25,6%	0 0,0%	1 2,1%	0 0,0%
Održavanje buprenorfinom	97 40,6%	0 0,0%	51 33,3%	0 0,0%	19 48,7%	0 0,0%	27 57,4%	0 0,0%
Održavanje naltrexone	1 0,4%	0 0,0%	1 0,7%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
Spora detoksikacija	37 15,5%	0 0,0%	24 15,7%	0 0,0%	3 7,7%	0 0,0%	10 21,3%	0 0,0%
Brza detoksikacija	4 1,7%	0 0,0%	3 2,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	1 2,1%	0 0,0%
Psihoterapija	11 4,6%	6 15,0%	7 4,6%	1 4,3%	1 2,6%	4 33,3%	3 6,4%	1 20,0%
Upute/savjetovanje	21 8,8%	34 85,0%	11 7,2%	22 95,7%	5 12,8%	8 66,7%	5 10,6%	4 80,0%
Sveukupno	239 100%	40 100%	153 100%	23 100%	39 100%	12 100%	47 100%	5 100%

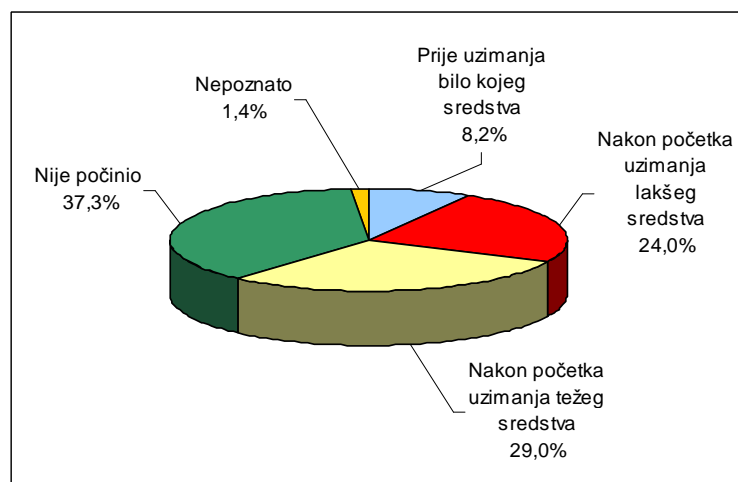
Graf 26. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema načinu liječenja i području stanovanja

Osobe liječene zbog zlouporabe droga prema počinjenju kaznenih djela u DNŽ u 2010. godini

U posjedovanju droge u 2010. g., djelatnici Policijske uprave u DNŽ uhvatili su 317 osoba (296 muških i 21 ženskih). Od toga, njih 145 su recidivisti, 172 su novoevidentirane osobe s kaznenim prijavama, a 7 je malodobnih. Ukupno je počinjeno 455 kaznenih djela iz čl. 173. Kaznenog zakona i podnesena 181 prekršajna prijava.

Čak 61,3% osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini imalo je kazneno djelo: 8,2% prije uzimanja bilo kojeg sredstva i 53,0% nakon početka uzimanja lakšeg ili težeg sredstva ovisnosti, graf 27.

Kazneno djelo nije počinilo 37,3% liječenih osoba, prema vrsti droge 36,0% opijatskih te 45,0% neopijatskih osoba, tablica 18.

Graf 27. Struktura osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema prvom kaznom djelu – ukupno sve droge

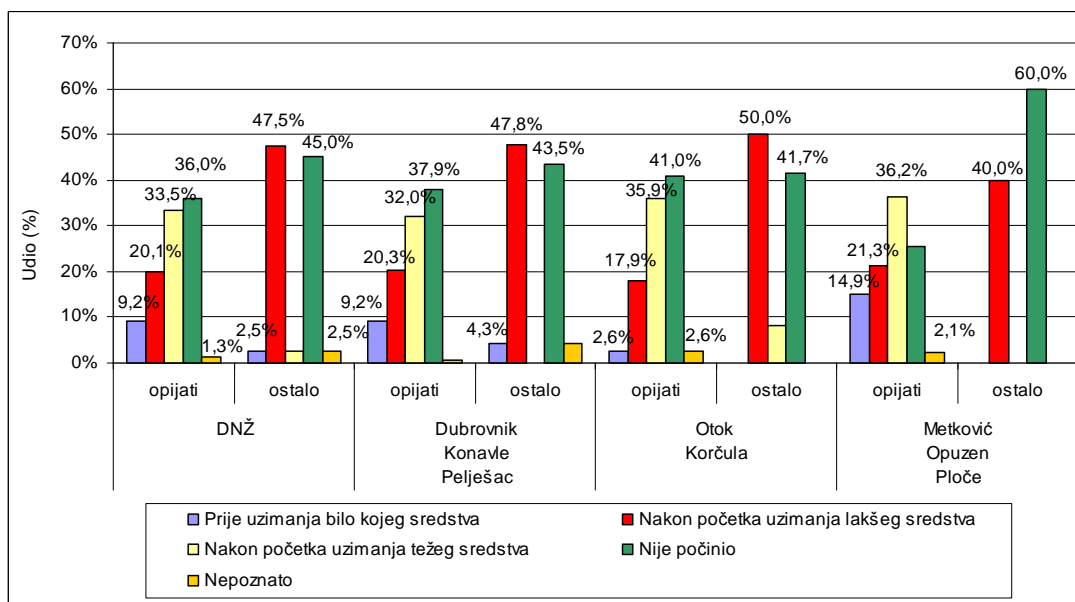
Čak 62,8% opijatskih ovisnika napravilo je kazneno djelo. Prema mjestu stanovanja, najveći je udio opijatskih ovisnika s kaznenim djelom na neretvanskom području, 72,3%.

Među osobama koje su liječene zbog zlouporabe neopijata, 52,5% je imalo neko kažnjivo djelo, najčešće nakon početka uzimanja lakšeg sredstva, 47,5%.

Tablica 18. Broj i udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema prvom kaznenom djelu i području stanovanja

Kada je počinjeno prvo kažnjivo djelo?	DNŽ		Dubrovnik, Konavle Pelješac		Otok Korčula		Metković Ploče Opuzen	
	opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo	opijati	ostalo
Prije uzimanja bilo kojeg sredstva	22 9,2%	1 2,5%	14 9,2%	1 4,3%	1 2,6%	0 0,0%	7 14,9%	0 0,0%
Nakon što je počeo/la uzimati lakše sredstvo	48 20,1%	19 47,5%	31 20,3%	11 47,8%	7 17,9%	6 50,0%	10 21,3%	2 40,0%
Nakon što je počeo/la uzimati teže sredstvo	80 33,5%	1 2,5%	49 32,0%	0 0,0%	14 35,9%	1 8,3%	17 36,2%	0 0,0%
Nije počinio/la	86 36,0%	18 45,0%	58 37,9%	10 43,5%	16 41,0%	5 41,7%	12 25,5%	3 60,0%
Nepoznato	3 1,3%	1 2,5%	1 0,7%	1 4,3%	1 2,6%	0 0,0%	1 2,1%	0 0,0%
Sveukupno	239 100%	40 100%	153 100%	23 100%	39 100%	12 100%	47 100%	5 100%

Premda se o uzrocima i značajnosti razlika ne može zaključivati temeljem ovih podataka, pogotovo što je broj osoba liječenih zbog zlouporabe neopijatskih droga malen, a na podatke utječu između ostalog i starost ovisnika i način upućivanja na liječenje, ukupno 9,2% opijatskih i 2,5% neopijatskih ovisnika u Županiji, imalo je problema sa zakonom i prije uzimanja bilo koje droge.

Graf 28. Udio osoba liječenih zbog zlouporabe droga u DNŽ u 2010. godini prema prvom kaznenom djelu i području stanovanja

Odjel za mentalno zdravlje, prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti surađuje s Općinskim državnim odvjetništvom. Sve maloljetne i punoljetne osobe do navršene 21.

godine, ukoliko su uhvaćene u kaznenom i prekršajnom djelu konzumiranja i posjedovanja droga, bivaju upućene u Odjel, neposredno ili posredstvom Centra za socijalnu skrb. Djelatnici Odjela provode s njima savjetodavni rad, testiranje urina na prisutnost droge, uključuju roditelje u tretman, a ponekad i školu. Program traje 6 mjeseci, a nakon uspješnog tretmana, osoba se otpušta. Izvješće o tretmanu šalje se Državnom odvjetništvu. Općinsko državno odvjetništvo uputilo je tijekom 2010. putem suda deset osoba u naš Odjel, od kojih su dvije osobe uspješno završile tretman, dvije su samovoljno napustile tretman, a šest je osoba još uvijek u tretmanu.

Odjel za maloljetničku delikvenciju Centra za socijalnu skrb uputio je u naš Odjel 11 osoba (Dubrovnik 3, Korčula 6, Ploče 2). Djelatnici Odjela provode s njima savjetodavni rad, testiranje na prisutnost opojnih droga u urinu i uključuju roditelje u tretman.

Rizična ponašanja

Među osobama liječenim zbog opijatske ovisnosti velik je rizik prenošenja zaraznih bolesti koje se prenose krvlju poput hepatitisa C, B i HIV infekcije.

Prema podacima HZJZ-a u Hrvatskoj je u 2010. godini oko 61,3% ovisnika dijelilo igle i šprice barem jednom u životu, 10,5% u posljednjih mjesec dana. Od 2002. g. opaža se lagani trend pada ovog rizičnog ponašanja. Udio osoba koje su dijelile igle i šprice u posljednjih mjesec dana opada kontinuirano od 38,6% u 2002. na 10,5% u 2010. g.

Isti trend opaža se i u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Osim programa zamjene igala uz popratnu edukaciju korisnika, koji je vjerojatno pridonio ovoj promjeni, važno je naglasiti i promjenu načina uzimanja heroina zadnjih godina koji se sve češće ušmrkava, a manje uzima intravenoznim putem.

Tablica 19. Broj osoba liječenih zbog zlouporabe opijata u DNŽ i testiranih na hepatitis B, C i HIV u 2010. godini

	Ukupno testirani	Broj negativnih	Pozitivan novozaražen	Ukupno Pozitivni	Nije testiran	Ukupno	% pozitivnih*
HIV	129	129	0	0	130	259	0
Hepatitis B	129	128	0	1	130	259	0,8
Hepatitis C	129	90	5	39	130	259	30,2

* Udio pozitivnih od ukupno testiranih osoba

Program „Zamjena igala“

Udruga HELP u suradnji i pod supervizijom Zavoda za javno zdravstvo, a potpomognuta programima Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, započela je u listopadu 2005. godine projekt „Zamjena igala“. Osnovni je cilj projekta spriječiti opasnost od širenja zaraznih bolesti koje se prenose krvlju i time zaštita zdravlja mladih, ne samo ovisnika nego i drugih mladih koji dolaze u kontakt s ovisnicima. Osim besplatne zamjene korištenih šprica i igala, cilj je edukacija ovisnika i povećanje razine informiranosti o AIDS-u i drugim spolno prenosivim bolestima, povećanje razine informiranosti o sigurnijem korištenju droga, sigurnijim seksualnim odnosima, prikupljanje podataka za epidemiološko praćenje, motiviranje i informiranje korisnika o službama ili terapijskim programima kojima se mogu javiti, ali i podizanje svijesti zajednice o težini i kompleksnosti problema vezanih za problem ovisnosti.

Prema podacima prikupljenim od ljekarni i Udruge Help, u 2010. g. podijeljeno je 19 450 igala, 16 000 inzulinskih igala i 19 450 šprica tijekom 223 posjete.

Podaci o broju umrlih ovisnika u Hrvatskoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji

U 2010. godini, u RH umrle su 152 osobe zbog zlouporabe droga. Kao i prethodnih godina, najviše je umrlih ovisnika u Gradu Zagrebu, Splitsko-dalmatinskoj županiji, Istarskoj i Primorsko-goranskoj. Najčešći uzroci smrti kod ovisnika su: predoziranje metadonom (25,0%), predoziranje heroinom (15,1%), bolesti povezane s ovisnošću (15,1%) te samoubojstva (7,9%).

U DNŽ u 2010. g. zbog zlouporabe droga umrlo je 8 osoba, a u razdoblju od 2000. do 2010. g. ukupno 45 osoba.

PRIKAZ RADA ODJELA ZA MENTALNO ZDRAVLJE, PREVENCIJU I IZVANBOLNIČKO LIJEČENJE ZZZJ-a DNŽ U 2010. GODINI

U 2010. godini Odjel je posjetilo 485 osoba (299 osoba zbog zlouporabe droga i 186 članova njihovih obitelji), a ukupni broj posjeta bio je 4 438.

Tablica 20. Najvažnije zdravstvene i druge usluge obavljene u Odjelu za mentalno zdravlje, prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti u 2010. godini prema vrsti i broju

Vrsta usluge	Broj
Pregledi (prvi, kontrolni, orijentacijski...)	1.387
Testiranje urina na prisutnost opojnih droga	4.236
Individualno savjetovanje	385
Rad na modifikaciji ponašanja	1.020
Rad u malim grupama s ovisnikom	139
Obiteljsko savjetovanišni tretman članova obitelji ovisnika	280
Obiteljska psihoterapija	604
Psihoterapija ponašanja	712
Površinska psihoterapija	13
Telefonsko savjetovanje	486
Testiranje iz kapilarne krvi na HIV, HCV, HBV i sifilis	522
Zdravstveno socijalne intervencije	162
Ispunjavanje Pampidou upitnika	300
Ekspertiza pojedinog liječnika	10
Izvještaji za CZSS, Državno odvjetništvo i sud	39
Predavanja i edukativne radionice	40
Pisanje izvještaja (HZJZ, HZZO, MZSS, gradski i županijski odjel za zdravstvo)	24
Sudjelovanje u radijskim i TV- emisijama	16
Timske konzultacije	292
Pisanje novinskih članaka	12
Ukupan broj dolazaka pacijenata i roditelja	4.438

Preventivne aktivnosti Odjela u 2010. godini

Skrb o ovisnicima u zatvorskom sustavu

Program „Skrb o ovisnicima u zatvorskom sustavu“ odvija se putem radionica i grupnog savjetovaništa dva puta mjesečno (prva i treća srijeda u mjesecu) u tri grupe zbog uvjeta i pravila zatvora odnosno nemogućnosti miješanja kategorija zatvorenika po

skupinama. Dvije skupine sačinjavali su ovisnici o drogama a treću ovisnici o alkoholu. Radionicama su obuhvaćene različite teme: prilagodba na uvjete zatvora, agresija, ovisničko ponašanje, odgovornost, stavovi o drogama i alkoholu, planiranje budućnosti po izlasku iz zatvora, kako razviti dobre navike, resocijalizacija, prava i obveze zatvorenika, obiteljski odnosi, problemi zatvorenika, značenje Božića, izrada čestitki, stigma, što je mentalno zdravlje, jačanje samopoštovanja te odgovorno roditeljstvo. U 2010. g. u ovom programu uključena je 41 osoba od kojih je 25 zatvorenika i 26 pritvorenika. Kaznu zatvora dulju od jedne godine odslužuje 5 zatvorenika.

Evaluacija grupnog rada

a) odgovori zatvorenika sudionika programa:

- 80% zatvorenika osjećalo se vrlo ugodno za vrijeme grupnog rada
- 79% zatvorenika smatra realizirani sadržaj zanimljivim
- 70% smatra da su naučili nešto novo i korisno
- 94% rad voditelja smatra jako dobrim

b) odgovori zaposlenika zatvora:

- 75% zaposlenika zatvora smatra da je grupni rad sa zatvorenicima koristan i vrlo koristan
- svi su primijetili (100%) da zatvorenici više poštuju pravila ponašanja unutar ćelije i da svojim ponašanjem daju pozitivan primjer drugim zatvorenicima
- 75% djelatnika primjećuje kako zatvorenici imaju realniji uvid u vlastitu situaciju vezanu uz problem ovisnosti i više poštuju pravila vezana uz uzimanje medicinske terapije
- 75% djelatnika smatra da grupni rad pomaže u pripremi zatvorenika ovisnika na izlazak iz zatvora.

c) zadržavanje u tretmanu

c 1. grupa pritvorenika

- 18% je nastavilo komunikaciju i suradnju s djelatnicima Odjela za mentalno zdravlje
- 24% se nije javilo nakon izlaska iz zatvora
- 58% je premješteno u drugi zatvor nakon završenog suđenja.

c 2. grupa zatvorenika osuđenih do 1 godine zatvora

- 19% nastavili su suradnju s djelatnicima Odjela za mentalno zdravlje
- 17 % se nije javilo
- 39% ih je nakon izlaska otišlo u drugi grad/državu
- 25% nalazi se još u zatvoru

c 3. grupa zatvorenika osuđenih na više od jedne godine zatvora

- 64% još uvijek je u zatvoru i redovito pohađa tretman
- 36% je prekinulo dolazak na grupni rad.

Edukacije stručnjaka i javnosti

Djelatnici Odjela održali su:

- 9 predavanja učenicima, profesorima i odgajateljima u srednjim školama i đачkim domovima na temu Prevencija ranog pijenja kod mladih. Na predavanjima je sudjelovalo 203 sudionika
- 21 predavanje roditeljima učenika prvih i drugih razreda u srednjim školama na temu Kako prepoznati znakove ovisnosti. Na predavanjima je sudjelovalo 423 roditelja. Prilikom predavanja roditeljima su podijeljeni leci ili letci na istu temu
- 6 predavanja u autoškolama na temu „Alkohol i vožnja“. Na predavanjima je sudjelovalo 107 osoba.

Održano predavanje: *Suvremeni pristup u tretmanu ovisnika*

U organizaciji Zavoda za javno zdravstvo DNŽ prof. Slavko Sakoman, voditelj Referentnog centra za ovisnosti o drogama, 18. svibnja 2010. održao je stručno predavanje za liječnike obiteljske medicine o suvremenom pristupu u tretmanu ovisnika. Kao jedan od preduvjeta uspješnog liječenja ovisnika posebno je istaknuta važnost uske suradnje Odjela za mentalno zdravlje, prevenciju i izvanbolničko liječenje i timova obiteljske medicine. Prof. Sakoman posjetio je i Odjel za mentalno zdravlje, prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti gdje je sa svim djelatnicima održao supervizijski sastanak.

Međunarodni dan borbe protiv zlouporabe droga i nezakonitog prometa drogama

Zavod za javno zdravstvo DNŽ, Dubrovačko-neretvanska županija i grad Ploče, 30. lipnja 2010. organizirali su u Pločama javnu tribinu pod nazivom „Umrežavanje lokalnih partnera u prevenciji i suzbijanju zlouporabe droga“. Na tribini su sudjelovali predstavnici županijske i lokalne vlasti, obrazovnih, socijalnih i zdravstvenih institucija, policije, carine, športskih organizacija i udruga. Za uspješno djelovanje na području prevencije i suzbijanja zlouporabe droga (smanjenje potražnje i ponude droga) neophodno je umrežavanje lokalnih partnera: relevantnih institucija, udruga, lokalne zajednice i vlasti (donositelja odluka). Sudionici tribine iskazali su potrebu za unapređenjem međusobne suradnje, edukacijom te unapređenjem znanja i vještina svih profesionalaca, kvalitetnijim i sustavnim usklađivanjem aktivnosti i mjera i donošenjem akcijskog plana prevencije i suzbijanja zlouporabe droga za grad Ploče.

Osim tribine, u središtu Ploča postavljen je promotivni štand gdje su djelatnice Odjela zainteresiranim građanima dijelile promotivne materijale, davale neposredne savjete i informacije, a mogli su se dobiti i testovi za otkrivanje opojnih droga u urinu.

Na lokalnim radiopostajama održane su radioemisije na temu liječenja i prevencije ovisnosti o ilegalnim drogama u Pločama, Korčuli i Veloj Luci. U Domu zdravlja Korčula održana je edukacija zdravstvenih djelatnika na temu: Liječenje i prevencija ovisnosti - uloga primarne zdravstvene zaštite.

U tri slučajno odabrana kafića u Pločama, u toaletima uzet je obrisak površina te je testiran na opojne droge. Rezultati su pokazali prisutnost marihuane, buprenorfina i metadona.

Mjesec borbe protiv ovisnosti

U Mjesecu borbe protiv ovisnosti djelatnici Odjela organizirali su i koordinirali sljedeće aktivnosti:

- Izrada četiri videospota na temu „Izaberi pravi put“ u suradnji s učenicima Gimnazije i Umjetničke škole Luke Sorkočevića u Dubrovniku. Od 15.11. do 15.12.2010. spotovi su prikazivani na lokalnoj televiziji, a objavljeni su i na http://zzjzdnz.hr/hr/publikacije/video_isjeci/377-ch-0?&l_over=1
- Istraživanje „Alkohol i mladi“ na uzorku od stotinjak maturanata svih srednjih škola u Dubrovniku provedeno je u suradnji s učenicima Ekonomske škole. Rezultati ovog istraživanja predstavljeni su na karaoke zabavi
- Djelatnice Odjela sudjelovale su u pet radioemisija u Dubrovniku i dvjema na otoku Korčula
- Na lokalnoj televiziji na temu „Vrste ovisnosti“ prikazan je intervju s liječnicom Odjela
- Članak na temu „Živi zdravo-budi slobodan i neovisan“ objavljen je u lokalnom tisku
- Sedam promotivnih jinglova pod motom „Budi neovisan - živi slobodno“ emitirano je na lokalnim radiopostajama (Radio Laus, Radio Naron, Radio Korčula) tijekom cijelog mjeseca
- U Gradskoj kavani u Dubrovniku organizirana je 29.11.2010. g. bezalkoholna karaoke zabava. U suradnji s učenicima Turističke i ugostiteljske škole Dubrovnik djelatnici Odjela osmislili su cjelovečernji program zabave za mlade s ciljem osvještavanja mladih da se mogu zabaviti i bez alkohola. Učenici su napravili bezalkoholne koktele koji su bili besplatni. Tijekom večeri mladi su se zabavljali pjevajući svoje omiljene pjesme, a oni najbolji prema mišljenju publike osvojili su lijepe nagrade
- U svim srednjim školama na području Dubrovnika (8 srednjih škola) provedeno je testiranje toaleta na prisutnost opojnih droga. Dobiveni rezultati u svim školama bili su negativni
- Kvalitativno istraživanje među mladima na temu mladi i alkohol provedeno je 15.12.2010. g. u Pločama. U istraživanju su sudjelovali učenici 8. razreda Osnovne škole Vladimira Nazora u Pločama te učenici prvih i drugih razreda Srednje škole Fra Andrije Kačića Miošića iz Ploča.

Program „BUBA” - Bistrog uma bez alkohola

Program prevencije ranog pijenja alkoholnih pića kod djece „BUBA” (Bistrog uma bez alkohola) namijenjen učenicima 5.-7. razreda osnovne škole provodi se u DNŽ od 2008. g., a u suradnji Zavoda za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije i Udruge Dubrovnik-zdravi grad. U organizaciji programa sudjeluju djelatnici Odjela i djelatnici Službe za školsku medicinu Zavoda.

U šk. god. 2009./2010. sudjelovao je ukupno 1781 učenik petih i šestih razreda (1257 u DNŽ i 524 u Dubrovniku) u 19 osnovnih škola (15 DNŽ i 4 Dubrovnik). Program je nastao kao rezultat nastojanja za pronalaženjem učinkovitog programa prevencije ranog pijenja među djecom i mladima i ujedno kao rezultat suradnje Hrvatske mreže zdravih gradova sa stranim partnerima, točnije partnerstva zdravih zajednica Splita i New Jersey (SAD). Razvijen je u školi Javnog zdravlja pri Sveučilištu u Minnesoti (SAD). Prepoznat je i prihvaćen kao model-program od Centra za prevenciju uporabe opojnih sredstava i Ministarstva za prosvjetu u SAD-u i ocijenjen najvišom ocjenom za uspješnost (Drug Strategies, Making the Grade). Prije primjene u Hrvatskoj program je testiran, revidiran pa jezično i kulturološki prilagođen našim potrebama. Nakon njegove primjene devedesetih godina u 13 splitskih osnovnih škola, napravljena je procjena uspješnosti (Split zdravi grad). Rezultati su pokazali da su djeca koja su sudjelovala u programu u odnosu na kontrolnu skupinu pili znatno manje na kraju osmog razreda i imali znatno manje predispozicije da na kraju osmog razreda budu konzumenti alkohola i duhana.

Sama su djeca programu dala ime „BUBA” kao kraticu gesla Bistrog uma bez alkohola.

Opis programa

„Buba”, program prevencije ranog pijenja kod djece, trogodišnji je program namijenjen učenicima 6.-8. razreda osnovne škole ili 5.-7., ovisno o sredini i procjeni

škole i lokalne zajednice. S primjenom se uvijek počinje u šestom (petom) razredu osnovne škole i ta se generacija prati do osmog razreda, uključujući svake godine novu generaciju „šestaša“ („petaša“). Provode ga educirani stručnjaci iz škole (nastavnici i članovi stručno-razvojne službe). Program osigurava gotove radne materijale za svaku nastavnu godinu za izvoditelje programa, za učenike-voditelje vršnjake i za sve učenike u generaciji. Sve aktivnosti koje se obavljaju u razredu potanko su razrađene, održavaju se unutar utvrđenog vremenskog okvira. Program traje kroz dva uzastopna mjeseca u jednoj školskoj godini – 4 radionice svaki mjesec (ukupno 8 radionica) svaka u trajanju od jedan školski sat i provodi se tijekom satova razredne zajednice. Radionice vode educirani učitelji i vršnjaci voditelji koji također prolaze edukaciju za rad u programu. Evaluacija sadržaja i načina rada programa provodi se svake godine po završetku ciklusa radionica. Svake godine anketiraju se učenici petih i osmih razreda pa se završna razrada o utjecaju programa na ponašanja djece provodi nakon 3 godine (kod učenika osmih razreda).

Cilj i podciljevi programa

Cilj programa odgađanje je početka konzumiranja alkohola i smanjenje konzumiranja alkohola među mlađim adolescentima koji su već počeli piti.

Podciljevi programa su promjena načina na koji roditelji komuniciraju sa svojom djecom, promjena načina kako vršnjaci utječu jedni na druge te promjena reagiranja zajednice na uporabu alkohola kod djece i mladih adolescenata.

Metode rada s djecom brojne su i raznovrsne: radionice s voditeljima edukatorima, radionice s učenicima, grupne igre, tehnike intervjuja, dječje izložbe, grupne rasprave, rad u malim grupama, aktivnosti kod kuće, izrada reklama. Svako dijete ima svoj strip - svoju radnu bilježnicu s točno definiranim sadržajem i zadacima koje treba napraviti sam, sa svojim roditeljima, s grupom vršnjaka u razredu ili s cijelim razredom.

O sadržaju

U prvoj godini programa uključuju se i roditelji učenika kroz zabavne i edukacijske aktivnosti kod kuće, omogućavajući učenicima i njihovim obiteljima da raspravljaju o temama vezanim uz alkohol, jačaju uzajamnu komunikaciju pomažući stvaranju kućnih pravila ponašanja. U drugoj godini s učenicima se raspravlja, pripremaju se na pritiske kojima su izloženi, podučavaju se vještinama koje im pomažu da se odupru ponuđenom alkoholu. Također se ohrabruju bezalkoholne aktivnosti. U trećoj godini pojačavaju se poruke i ponašanja prethodnih godina pa se djeci pruža mogućnost da pozitivno djeluju unutar svojih zajednica, škola i grupa voditelja. Učenici uče kako okolina utječe na ponašanje, upoznaju se s profesionalnim i političkim grupama u zajednici, podučavaju se tehnikama koje pridonose promjenama na razini zajednice.

Aktivnosti:

- planiranje i nabava edukativnog paketa
- edukacija nastavnika, stručnih suradnika i drugih stručnjaka voditelja radionica s djecom
- anketiranje učenika petih razreda o stavovima i ponašanjima u svezi konzumiranja alkohola
- distribucija radnih materijala-priručnika za voditelje radionica (stručnjake i učenike-vršnjake) i radnih bilježnica i drugih materijala za učenike
- provođenje radionice s učenicima
- evaluacija sadržaja i procesa (fokus-grupe i kratki evaluacijski listići za sve sudionike u programu)
- anketiranje učenika VIII. razreda o stavovima i ponašanjima u svezi s konzumiranjem alkohola
- eventualna adaptacija radnih materijala (temeljem rezultata evaluacije na kraju školske godine).

Program je u potpunosti sukladan i svim svojim sadržajima pridonosi ostvarenju ciljeva Nacionalne politike za djecu i mlade i školskih preventivnih programa – ponajprije programa prevencije ovisnosti, ali i prevencije zlostavljanja (zanemarivanja kad su roditelji u pitanju).

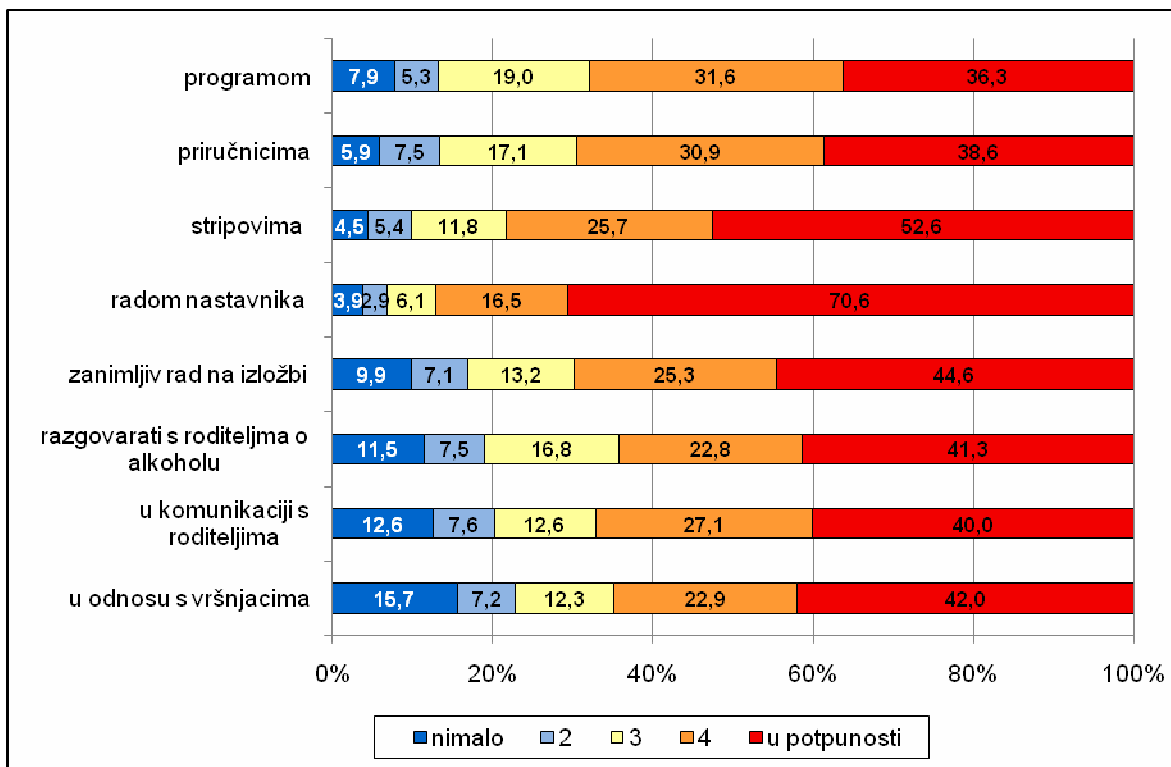
Rezultati evaluacije za školsku godinu 2009./2010.

Po završetku druge godine primjene programa, svi učitelji i djeca sudionici u programu ispunili su evaluacijske listiće. Također su organizirane i fokus-grupe učitelja, djece i roditelja s kojima se razgovaralo o programu i načinima kako bi ga se moglo unaprijediti. Fokus grupe organizirane su u OŠ Stjepana Radića u Metkoviću, OŠ Marina Držića u Dubrovniku i OŠ Trpanj.

Rezultati evaluacije programa „Buba“ za V. razred („LUKA VRLI“)

a) Rezultati odgovora učenika

Obrađeno je ukupno pristiglih 720 anketnih upitnika. Na slici 1 prikazani su odgovori na pitanje: Koliko ti je sudjelovanje u programu pomoglo u: 1) odnosu s vršnjacima, 2) komunikaciji s roditeljima općenito, 3) komunikaciji s roditeljima o alkoholu, 4) koliko je bio zanimljiv rad na izložbi „Luka Vrli“, koliko si zadovoljan 5) radom nastavnika i 6) stripovima 7) priručnicima i 8) programom općenito.

Legenda: Odgovori na pitanja ocjenjivani su ocjenom 1-5, pri čemu 1 (nimalo) znači „uopće nisam zadovoljan“ ili „uopće nije pomoglo“ ili „uopće nije bilo zanimljivo“, a ocjena 5 „u potpunosti zadovoljan“, „sasvim je pomoglo“ i „u potpunosti je bilo zanimljivo“

Slika 1. Odgovori učenika V. r. OŠ DNŽ na pitanje „Koliko si zadovoljan i koliko ti je sudjelovanje u Programu „Luka Vrli“ pomoglo“, 2010.

b) Rezultati odgovora učitelja-voditelja radionica V. razreda („LUKA VRLI“)

U tablici 1 prikazana je struktura odgovora učitelja-voditelja V. r. na pitanje: „Na skali od 1 do 10 procijenite koliko ste zadovoljni programom „Buba“ općenito, materijalima (priručnicima, stripovima, anketom) (pri čemu 1 znači uopće nisam zadovoljan/na, a ocjena 10 znači u potpunosti zadovoljan/na)“. Odgovori su izraženi u %.

Tablica 1. Zadovoljstvo programom „Buba“ odgovori učitelja – voditelja radionica V. r. („LUKA VRLI“), 2010.

1. Zadovoljstvo programom „Buba“ općenito									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
0%	0%	2,5%	0,0%	5,0%	7,5%	12,5%	27,5%	27,5%	17,5%
2. Zadovoljstvo materijalima (priručnicima, stripovima, anketom)									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
0%	0%	2,5%	0%	5,0%	0%	25,0%	17,5%	35,0%	37,5%

U tablici 2 prikazani su odgovori na pitanje: „Procijenite koliko se slažete s dolje navedenim tvrdnjama, smatrate li da se ostvaruju sljedeći ciljevi i podciljevi programa“. Ocjenjivalo se ocjenom 1-5 pri čemu 1 znači „uopće nisam zadovoljan/na“, a ocjena 5 znači „u potpunosti sam zadovoljan/na“.

Tablica 2. Procjena ostvarivanja ciljeva Programa „Buba“ („LUKA VRLI“) - odgovori učitelja-voditelja radionica V. r., 2010.

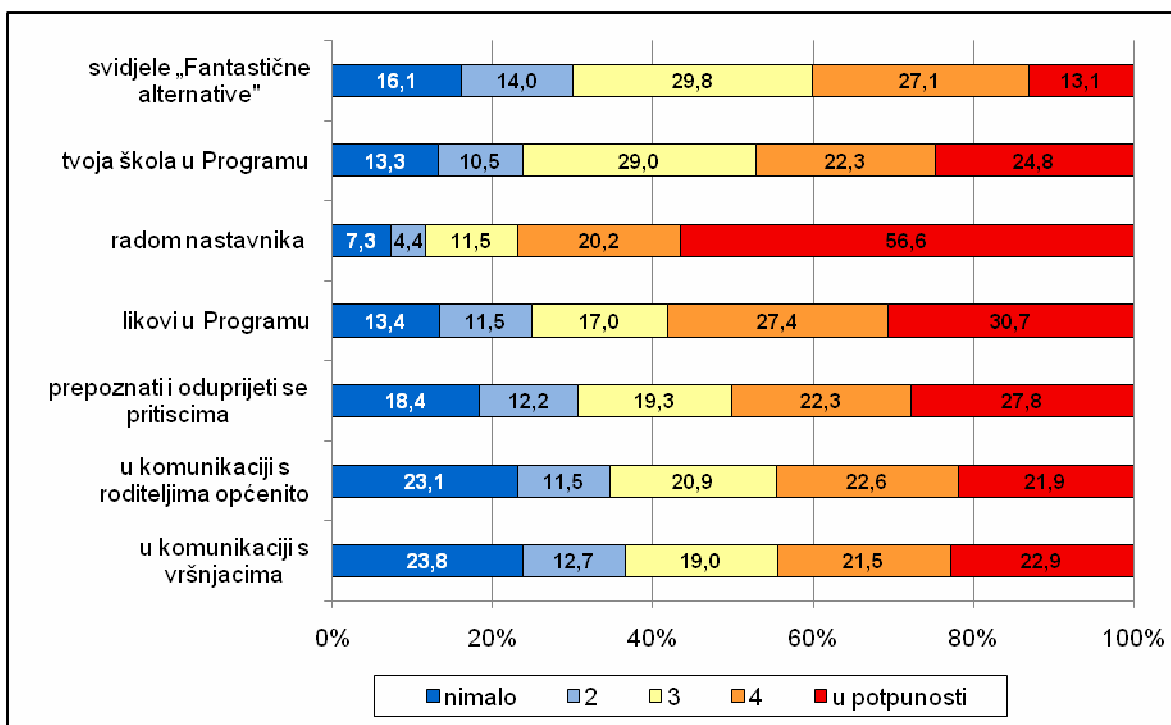
TVRDNJA	Odgovori (prikazani u %)				
	1	2	3	4	5
1. U odnosu na ostale programe na kojima smo radili program „BUBA“ je znatno bolji.	0%	7,5%	20,0%	47,5%	22,5%
2. Program je potaknuo bolju komunikaciju među roditeljima i djecom.	0%	2,5%	30,0%	40,0%	27,5%
3. Program je potaknuo vršnjake na pozitivne promjene u međusobnom odnosu.	0%	5,0%	30,0%	45,0%	20,0%
4. Nastavnicima, učenicima i roditeljima jako se svidio način rada kakav ima program „Kućni tim Luke Vrlog“.	0%	0%	27,5%	50,0%	22,5%
5. Premalo je vremena prošlo od početka programa da bi bilo moguće zamijetiti promjenu ponašanja u konzumaciji alkohola među adolescentima.	2,5%	7,5%	32,5%	22,5%	35,0%
6. Projekt je razvio bolju komunikaciju među nastavnicima i učenicima.	0%	5,0%	15,0%	50,0%	30,0%
7. Projekt razvija bolju komunikaciju između nastavnika i roditelja.	0%	5,0%	37,5%	40,0%	17,5%

Rezultati evaluacije programa „Buba“ za VI. razred („FANTASTIČNE ALTERNATIVE“)

a) Rezultati odgovora učenika

Obrađeno je ukupno pristiglih 733 upitnika. Na slici 2 prikazani su odgovori na pitanje: Koliko ti je sudjelovanje u programu pomoglo u: 1) komunikaciji s vršnjacima, 2) komunikaciji s roditeljima općenito, 3) prepoznati i oduprijeti se pritiscima, 4) koliko su ti se svidjeli likovi u programu, 5) koliko si zadovoljan/na radom nastavnika i 6) koliko si

zadovoljan/na što je tvoja škola u programu, 7) koliko su ti se svidjele „Fantastične alternative“ općenito.

Legenda: Odgovori na pitanja ocjenjivani su ocjenom 1-5, pri čemu 1 (ni malo) znači „uopće nisam zadovoljan“ ili „uopće nije pomoglo“ ili „uopće nije bilo zanimljivo“, a ocjena 5 „u potpunosti zadovoljan“, „sasvim je pomoglo“ i „u potpunosti je bilo zanimljivo“

Slika 2. Odgovori učenika VI. r. OŠ DNŽ sudionika u programu „Buba“ na pitanje „Koliko ti se svidjelo ili ti je pomoglo što si sudjelovao u Programu „Fantastične alternative“, 2010.

b) Rezultati odgovora učitelja-voditelja radionica VI. razreda („Fantastične alternative“)

U tablici 3 prikazani su odgovori na pitanje: „Na skali od 1 do 10 procijenite koliko ste zadovoljni programom „Buba“ općenito, materijalima (priručnicima, stripovima, anketom)“. Ocjenjivalo se ocjenom 1-10 pri čemu 1 znači „uopće nisam zadovoljan/na“, a ocjena 10 znači „u potpunosti zadovoljan/na“. Odgovori su izraženi u %.

Tablica 3. Zadovoljstvo programom „Buba“ učitelja – voditelja radionica VI. r. („Fantastične alternative“), 2010.

1. Zadovoljstvo programom „Buba“ općenito									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2,9%	0%	2,9%	8,8%	5,9%	8,8%	11,8%	23,5%	26,5%	8,8%
2. Zadovoljstvo materijalima (priručnicima, stripovima, anketom)									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
0%	5,9%	2,9%	11,8%	5,9%	8,8%	11,8%	17,6%	17,6%	17,6%

U tablici 4 prikazani su odgovori na pitanje: Procijenite koliko se slažete s dolje navedenim tvrdnjama, smatrate li da se ostvaruju sljedeći ciljevi i podciljevi programa. Ocjenjivalo se ocjenom 1-5 pri čemu 1 znači „uopće nisam zadovoljan/na“, a ocjena 5 znači „u potpunosti sam zadovoljan/na“.

Tablica 4. Procjena ostvarivanja ciljeva Programa „Buba“ – odgovori učitelja - voditelja radionica VI. r. („Fantastične alternative“), 2010.

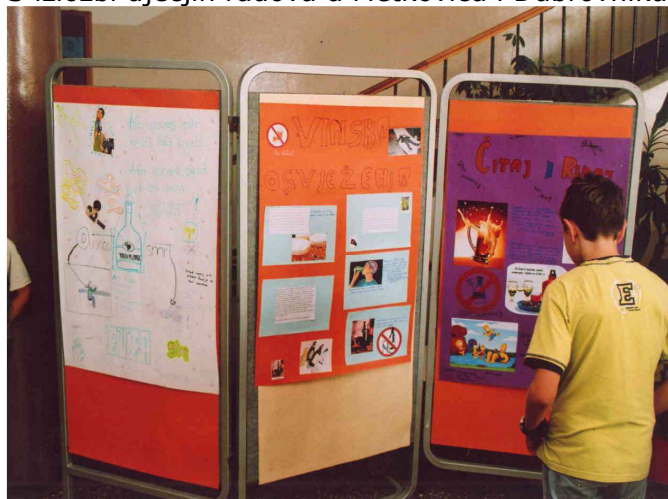
Tvrdnja	Odgovori (prikazani u %)				
	1	2	3	4	5
1. Program je potaknuo djecu na aktivno sudjelovanje i raspravu o problematici konzumiranja alkohola.	0%	8,8%	14,7%	55,9%	20,6%
2. Smatrate li da bi redovna provedba ovog programa mogla dovesti o odgovornijeg odnosa mladih prema konzumiranju alkohola?	0%	11,8%	14,7%	47,1%	26,5%
3. Program je potaknuo vršnjake na pozitivne promjene u međusobnom odnosu.	0%	8,8%	26,5%	44,1%	20,6%
4. Nastavnicima i učenicima svidio se način rada u programu FA.	2,9%	2,9%	35,3%	44,1%	17,6%
5. Projekt bi trebao ući u redovnu satnicu nastavnika/razrednika.	14,7%	11,8%	17,6%	26,5%	29,4%
6. U odnosu na ostale projekte na kojima smo radili projekt BUBA je znatno bolji.	2,9%	5,9%	35,3%	44,1%	11,8%
7. Projekt bi se trebao primjenjivati u svim školama u Hrvatskoj.	2,9%	2,9%	11,8%	29,4%	52,9%

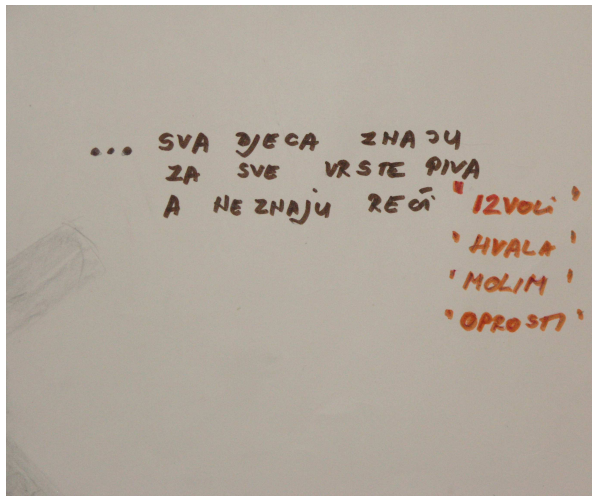
GALERIJA SLIKA

S edukacije učitelja

S izložbi dječjih radova u Metkoviću i Dubrovniku

AKTIVNOSTI SLUŽBE ZA ŠKOLSKU MEDICINU ZZJZ-a NA PREVENCIJI OVISNOSTI U 2010. GODINI

U sklopu preventivnih aktivnosti liječnici Službe za školsku medicinu Zavoda za javno zdravstvo DNŽ uz zdravstveni odgoj u školama provode i savjetovališni rad za različite zdravstvene probleme učenika; problemi u učenju, rizična ponašanja, mentalno i reproduktivno zdravlje te savjetovanje kronično bolesne djece. Zbog rizičnih ponašanja i problema mentalnog zdravlja u 2010. g. ukupno je obavljeno 706 savjetovanja. Uz učenike uvijek se savjetuju i roditelji, a prema potrebi uključuju se i stručni suradnici i učitelji u školi.

Tablica 1. Broj savjetovanja u Službi za školsku medicinu ZZJZ-a DNŽ u 2010. godini

RAD U SAVJETOVALIŠTU		Broj savjetovanja					
SREDNJE ŠKOLE		Učenici	Roditelji	Obitelj	Učitelji	Ostalo	Ukupno
	RIZIČNA PONAŠANJA	117	72	7	30		226
	MENTALNO ZDRAVLJE	105	63	3	20	3	194
	UKUPNO srednje škole	222	135	10	50	3	420
OSNOVNE ŠKOLE	RIZIČNA PONAŠANJA	28	27	1	1		57
	MENTALNO ZDRAVLJE	106	88	21	13	1	229
	UKUPNO osnovne škole	134	115	22	14	1	286
UKUPNO osnovne i srednje škole		356	250	32	64	4	706

U 2010. održan je i velik broj predavanja učenicima i roditeljima u gotovo svim osnovnim i srednjim školama.

Tablica 2. Broj predavanja u osnovnim i srednjim školama obavljena u Službi za školsku medicinu ZZJZ-a DNŽ u 2010. godini

ZDRAVSTVENI ODGOJ U ŠKOLI – TEMA		sudionici	broj
SREDNJA ŠKOLA	Prevenција ovisnosti s naglaskom na alkohol	roditelji	135
	Prevenција ovisnosti s naglaskom na alkohol	učenici	453
	Prevenција konzumiranja alkohola	učenici	304
	UKUPNO srednje škole		892
OSNOVNA ŠKOLA	Zašto ne postoji dopuštena količina alkohola za djecu i mlade	roditelji	203
	Kako pomoći djetetu da bude uspješnija osoba i komunikacijske vještine	roditelji	87
	Je li nasilje u porastu i koja rješenja nudimo	roditelji	199
	Prevenција nasilja u školi	učenici	14
	Komunikacijske vještine	učitelji	106
	Mentalno zdravlje, prevenција ovisnosti i nasilja	učitelji	115
	Prevenција ovisnosti	učenici	500
	Zdravi stilovi života, odaberi zdravlje	učenici	272
	Zašto ne postoji dopuštena količina alkohola za djecu i mlade	učenici	537
	UKUPNO osnovne škole		2033
UKUPNO U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA			2925

Literatura:

1. United Nations Office on Drugs and Crime. World Drug Report 2011. www.unodc.org
2. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. The State of Drug Problem in Europe Annual Report 2011. www.emcdda.europa.eu
3. Hrvatski zavod za javno zdravstvo i Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi Republike Hrvatske. Izvješće o osobama liječenim zbog zlouporabe psihoaktivnih droga u Hrvatskoj u 2010. godini. <http://www.hzjz.hr/publikacije/ovisnici2010.pdf>
4. Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije. Prevencija i izvanbolničko liječenje ovisnosti. http://www.zzjzdnz.hr/hr/publikacije/prevencija_ovisnosti
5. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, DEM-2.

Pri korištenju podataka molimo obavezno navesti izvor.